

בעזרת השם יתברך

הקדמה

♦ פתח דבר ♦

בהקדמה הזאת יבואר בעזהשי"ת:

אי אפשר לקיים מצות ואהבת לרעך כמוך אם לא מודיע לחבירו ענין שכר ועונש - רבינו הקדוש בעל אור החיים מוכיח ומחזיר בתשובה אנשים פשוטים - התועלת שבתוכחה וגודל השכר של המחזירים בתשובה על ידי התוכחה - הקדושה מתגברת - כבוד הקב"ה מתעלה ומתרום - לאחר מותו מוליכין נשמתו למקומות ששום אדם אחר אינו זוכה - גודל השכר למי שמעורר אחרים ליראת שמים - חיוב לימוד ולפרסם ענין של השכר והעונש וחיוב הערבות - בא וראה כמה גדול שכר המחזיר בתשובה - החובה להזהיר את אחרים - ואמרינן בסנהדרין (דף צ"ט:): [ועיי"ע ב"מ פה: סנהדרין יט:] כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו שנאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן" - ממה נובע החיוב על כל איש מישראל להציל את אחיו מלסור מדרך ה' - היכן נצטוונו על זה, ראה מש"כ החפץ חיים הק' זי"ע: החובה להצלת נפשות ישראל בזריזות - מואהבת את ה' אלקיך - והודעת להם את הדרך - רוב החוטאים בזמננו (בזמן הח"ח) רק תועים כשה אובד - מצוה רבה לרחם עליהם להשיבם לבעליהם - בחפצי שמים צריך לבקש עצות ותחבולות כחפצי עצמו - ענין שמירת שבת היא יסוד אמונה - להוכיח חבירו בעניני שכר ועונש - גודל התועלת בתוכחה על שכר ועונש בכתב.

תוכן הענינים של ההקדמה

- א. פתח דבר.....ט
- ב. אי אפשר לקיים מצות ואהבת לרעך כמוך אם לא מודיע לחבירו ענין שכר ועונש.....י
- ג. רבינו הקדוש בעל אור החיים מוכיח ומחזיר בתשובה אנשים פשוטים.....י
- ד. התועלת שבתוכחה וגודל השכר של המחזירים בתשובה על ידי התוכחה.....יא
- ה. הקדושה מתגברת.....יא
- ו. כבוד הקב"ה מתעלה ומתרומם.....יא
- ז. לאחר מותו מוליכין נשמתו למקומות ששום אדם אחר אינו זוכה... יב
- ח. על ידי כתיבת התוכחה בספר אין לחוש לביוש הרבים.....יב
- ט. גודל השכר למי שמעורר אחרים ליראת שמים.....יג
- י. כל שמופלג בתורה ובידו להוכיח נקרא תלמיד חכם.....כז
- יא. ואין לומר שלום עלי נפשי מאחר ובכל עיר ועדה יש בי"ד שנתמנו על ידי הקהל, ולכן אין החיוב מוטל על כל ישראל, ובפרט במקומות שיש רבנים ראשי הקהל אל נאמר שעליהם מוטל הדבר, כי על כל אדם מישראל החיוב למחות ולפגוע בעוברי עבירה ואסור להעלים עין מעוברי עבירה, דדבר זה מוטל על כל ישראל, ובית דין שליחותם דכל ישראל עבדי ועל ידי זה נפטרו כל אחד ואחד מלהשגיח, אבל כשאין בית דין עושה שליחותם דישראל, שוב חלה החובה בזה על כל אחד מישראל כמ"ש החת"ם בתשובותיו וז"ל:.....כח
- יב. הרי את נפשינו אנו תובעים ורוצים להציל וכן את נפשות בני ביתינו היקרים לנו שאנו חסים עליהם בנפשינו להצילן, האם במצב כזה שטובעים בספינה בלב ים בגלל שהזולת קודח בזה

ז **ועונש** **תוכן** **שכר**

- חור שייך בכלל לומר שמפאת פחיתת ערכינו אין אנו חייבים להתקומם נגדו רק נעמוד מנגד בלי מעש, הלא פתי הוא זה שאומר כן או אפילו חושב כן. ל.....
- יג. חייבים להכנס במחלוקת כדי למחות בידי עוברי עבירה. לא.....
- יד. האש בווער. לב.....
- טו. השומר לא הכריז בלב שלם. לג.....
- טז. החיוב עלינו בזה בכל מיני דרכים לסבב ולילך בכל העיירות להוכיח וללמד את העם דעת ה'. ראה מה שכתב בזה הגה"ק רבי הילל מקאלאמייא זי"ע בהתנצלות (בתחילת הספר) משכיל אל דל זי"ל שם: לג.....
- יז. תלמידים כאלו נתמעטו המחזיקין ידי ישראל להחזירן למוטב. לד.....
- יח. להדפיס דברי התוכחה - בעניני שכר ועונש ועוד - לשחר פני נדיבים שיתרמו ההוצאות - שידפיסו וישלחו ויפיצו הספרים של שכר ועונש לאלפים ולרבבות. לה.....
- יט. מי שניחן מן השמים בכח הכתיבה, החובה עליו לכתוב ולערוך הכל בכתב, ואם אין בידו ואפשרותו להוציא הוצאות על זה החיוב עליו לחזור על פתחי נדיבים לבקש עזר שיוכל להדפיס ולשלוח על פני חוצות כמו שכתב הגה"ק רבי הלל מקאלאמאייע זי"ע זול"ק: לה.....
- כ. חיוב לימוד ולפרסם ענין של השכר והעונש וחיוב הערבות. לו.....
- כא. בא וראה כמה גדול שכר המחזיר בתשובה. לז.....
- כב. החובה להזהיר את אחרים. לז.....
- כג. ואמרינן בסנהדרין (דף צ"ט:); [ועי"ע ב"מ פה: סנהדרין יט:] כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו שנאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן" לח.....
- כד. ממה נובע החיוב על כל איש מישראל להציל את אחיו מלסור מדרך ה' - היכן נצטוונו על זה, ראה מש"כ החפץ חיים הק' זי"ע: החובה להצלת נפשות ישראל בזריות - מואהבת את ה' אלקיך. לח.....
- כה. כמה עמל ויגיעה רבה חייבים להתייגע להשיב נפש ישראלי התועה מן הדרך. לט.....

ח שכר תוכן ועונש

- כו. מאלה שה' נתן בלבם חכמה ותבונה והיה בכוחם להציל ההמון על ידי הדרשה ברבים יתבקשו הנפשות האובדות.....לט
- כז. והודעת להם את הדרך - רוב החוטאים בזמננו (בזמן הח"ח) רק תועים כשה אובד - מצוה רבה לרחם עליהם להשיבם לבעליהם.....מ
- כח. גודל החיוב בזה מטעם לא תעמוד.....מ
- כט. מדין ערבות כמה צריך להשתדל בזה.....מ
- ל. בחפצי שמים צריך לבקש עצות ותחבולות כחפצי עצמו.....מא
- לא. אסור לדחות הצלת הכלל מיום ליום - הדוחים נקראים בשם מרצחים.....מא
- לב. מה נמתקו מאד דברי החפץ חיים זי"ע בהקדמתו לספרו שמירת הלשון בענין שאם אין מקיים מצוה אחת ממצוות התורה הרי הוא מחוסר אבר זה שהוא כנגד מצוה זו.....מב
- לג. החפץ חיים מתאר הענין ביותר שאדם בלי איברים באמת לא יהיה לו כמה לקום בעת התחיה וז"ל: בהקדמתו למשנה ברורה הל' שבת:.....מג
- לד. כל מצוה שברמ"ח מצוות מחיה את האבר שברמ"ח איברים.....מד
- לה. ענין שמירת שבת היא יסוד אמונה.....מה
- לו. העצה שטיכסנו בענין הדפסת ספרים.....מה
- לז. הכלי קרב הכי הטובים והמצויינים ביותר.....מה
- לח. להוכיח חבירו בעניני שכר ועונש.....מח
- לט. מצוה גדולה זו של תוכחה אשר היא כה רבה שמביאה לאדם כל כך הרבה זכויות ומסירה ממנו כל העוונות של כל בית ישראל, אין לה דורשין וכמת מצוה חשובה, על כן החיוב לדרוף אחרי' לקיימה כמו שכתב הספר חסידים סעיף כ"ה וז"ל:.....מח
- מ. דעות בפוסקים במצות תוכחה.....מט
- מא. המשיב את חבירו על ידי התוכחה - בענין שכר ועונש - יטול שכר מצוות חבירו כמו העושה עצמו.....נ
- מב. גודל התועלת בתוכחה על שכר ועונש בכתב.....נא

בעזה"ש"ית

פתח דבר

א. הצדיק אינו נותן שינה לעיניו ביום ובלילה עד שמוכיח הרשעים ומביאם שישבו בתשובה.
(זוהר הקדוש, חלק א, כ:)

ב. אילו היו יודעים בני העולם גודל השכר להחזיר חבירו למוטב היו רודפים אחריו תמיד כמו שרודף אחרי כסף וזהב. (זוהר הקדוש פרשת תרומה קכח, ב - קכט, א)

ג. מצוה שאתה רואה שבני אדם נוהגים בה קלות ראש ומעט המה שמקיימין אותה, הנה מצוה זו בודאי ממתנת ומצפה עד כי יבחר בה איש כשר וישר להזהר בה, ולעורר רבים על מצוה זו לקיימה באהבה לכבוד קוב"ה וכו'.

(זוהר הקדוש פרשת תרומה, קב הישר פרק ס"ד)

ד. כל מצוה שאין לה דורש ואין מי שיבקש אותה תדרשנה לפי שהיא כמות מצוה, ומצוה שאין לה רודפים רדוף אחרי לעשותה, שהמצוה מקטרגת ואומרת כמה גרועה אנכי שנתעלמתי מכל וכו'.

(ספר חסידים אות ק"ה)

אודה ה' מאוד בפי, ובתוך רבים אהללנו, על כל החסד אשר עשה עמנו ששם חלקנו מיושבי ביהמ"ד, ועכשיו שזיכנו בעזרת השם יתברך לראות את הספרים הקודמים של שכר ועונש יוצאים לאור עולם, אשר הן בעודנו כמוס עמדי ראוהו חכמי לב - הן המה גדולי ישראל אשר שמו עליו עיניהם לטובה - ויהללוהו. וגם אצלו עלי ברכתם הטהורה דיהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל, וספרים אלו יעלו על שלחנם של תלמידי חכמים באהבה וברצון, לזכותם במצוה הגדולה הלזו לקיים המצוות עשה של ואהבת לרעך כמוך על ידי הודעה לכל ישראל המצוות של שכר ועונש, שהיא מצות עשה של תוכחה שמשה רבינו עליו השלום סידר על זה כל סדר דברים שבהם הוכיח לעם ישראל, וכמו שאנו רואים שבעל המחבר הקדוש בעל ישראל כתב בפרק ה'.

אי אפשר לקיים מצות ואהבת לרעך כמוך אם לא מודיע לחבירו ענין שכר ועונש

כתב בספר הקדוש קב הישר (פרק ה') וזה לשונו : ואהבת לרעך כמוך (דברים ו, ה), אמרו רבותינו זכרונם לברכה (תורת כהנים, פרשת קדושים, ד') זה הוא הפסוק, שהוא כלל גדול שבתורה. ואין לך אהבה יותר, כשרואה האדם דבר מגונה באחיו ישראל, שעושה איזה חטא ועוון, שצריך להוכיחו

^א על זה, כי נשמתן של ישראל הן קשורין ודבוקין זה בזה. אבל הכלל הוא, שצריך האדם מי שהוא יודע ההרפתקאות והסיבות והעונשים^ב שבאים לנשמת האדם אחר יציאת הנשמה מהגוף, צריך להודיע לחבירו^ג, אולי על ידו יזכה חבירו גם כן ויעזוב דרכו הרשעה "ושב ורפא לו" (ישעיה ו, י).

רבינו הקדוש בעל המחבר ספר אור החיים הוכיח והחזיר בתשובה אנשים פשוטים

האור החיים הקדוש התעסק להחזיר אנשים פשוטים למוטב ולקרבת תחת כנפי השכינה כדמוכת מאוה"ח

א) ואין לך אהבה יותר... שצריך להוכיחו על זה. ובזה מתבאר בטוב טעם דבריהם ז"ל, שואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה, כי האהבה הגדולה ביותר לחבירו הוא להוכיחו כשרואה בו איזה חטא, ולקרבו לעבודת ה' לקיים המצוות שבתורה.

ב) והסיבות והעונשים שבאים לנשמת האדם אחר יציאת הנשמה מהגוף, אם לא השלימה ותיקנה בעולם כראוי וכנכון. (יסוד יוסף, מאורי האש).

ג) אבל הכלל הוא... צריך להודיע לחבירו. כלומר, שלא יסתפק להוכיחו סתם, שאינו נוהג עצמו כשורה, אלא יודיע לו גם כן העונש על החטא שהוא נכשל בו, כי אולי על ידי זה יעזוב דרכו הרשעה ויזהר ביותר מלהכשל במ עוד. (מאורי האש, לפי ביאור אשכנז).

שכר פתח דבר ועונש יא

פ' בלק (כג, י) ראיתי אנשים וכו'. וגם דרשותיו סובבו על קוטב זה כדמשמע מהסכמת רבני ירושלים על ספרו ראשון לציון: "נפלאים מעשיו מהדר אזכותא דרבים והן בפיו תוכחת מוסר משום אקרובי עם אלקי אברהם ליראה את ה' ורבים מעמי הארץ מתייחדים וכו'".

התועלת שבתוכחה וגודל השכר של המחזירים בתשובה על ידי התוכחה

בזוהר, פרשת תרומה, הוא מפליג מגודל השכר של **המוכיחים ומזכים את הרבים**, שמונעין את הרבים מן החטא ופועלין ארבעה דברים:

ראשית - כי ידוע הוא, דהעולם נדון מחצה על מחצה, ועוון אחד מכריע בכף חובה לכל העולם, ומצוה אחת מכריעה לכף זכות; ועל ידי התוכחות, שהמוכיח מוכיח את הבריות, אם שב אחד מישראל בתשובה שלמה, נמצא, שעל ידו העולם נדון לכף זכות, ונמצא זכות הרבים תלוי בו.

הקדושה מתגברת

שנית - המוכיח מקיים מצות עשה: הוכח תוכיח וגו', ועל ידי התוכחה מתגברת הקדושה, והסטרא אחרא מוכרחת להיות נכנעת תחת יד הקדושה.

כבוד הקב"ה מתעלה ומתרום

השלישית - גורם שכבוד הקדוש ברוך הוא מתעלה ומתרום; ושכרו יהיה, שיזכה לראות בנים ובני בנים יראים ושלמים.

לאחר מותו מוליכין נשמתו למקומות ששום אדם אחר אינו זוכה

הרביעי - כי לאחר מותו מוליכין את נשמתו בתליסר תרעי של עולמות העליונים, ולית מאן דימחה בידיה. ועליו נאמר: בריתי היתה אתו, החיים והשלום.

ועוד: שנוסף על שכרו שכר גדול מאד, והוא זה, כי מלאך אחד ושמו יהודעית, ממונה על נשמתן של המוכיחין לשמה, והוא מביא דיוקניה **דההוא מוכיח**, אשר הוא מזכה את הרבים **בתוכחתו** ומכריע את העולם מכף חובה לכף זכות.

ובשעה שמביא ההוא ממונה הדיוקנא ההוא, כדין מלכא קדישא מברך לההוא דיוקנא בכל ברכאן, דנתברך אברהם אבינו כד קריב עובדי עבודה זרה לעבודת הקדוש ברוך הוא, כמה דאת אמר: "ואת הנפש, אשר עשו בחרן". ומעלין לההוא דיוקנא בשבעין עלמין הגנוזים, דלא זכו בהו שום בר נש אחרא, **חוץ מאן דמזכה רבים על ידי התוכחה.**

על ידי כתיבת התוכחה בספר אין לחוש לביוש הרבים

עכשיו ראיתי מוכיחים חדשים, מקרוב באו, ועומדין ודורשים ברבים ומביישין את הבריות דרך פרט וכלל, ואינם יודעין את עונשן. וה' נתן לי לשון למודים, שחברתי זה הספר, כדי שיקראו בו הבריות; ואין רוצה אני לבייש אותן ברבים, כי כל איש יודע מרת נפשו במה שעוות, ויוכיח לעצמו לתקן את הפשעים והחטאים. וכדי שלא יאמרו הבריות: אין הלומדים יודעים את מעשינו, ואין חשים לראות אותנו - דע, כי בכל קהלה וקהלה יש בני אדם, שיודעים בקלקולן של הבריות, אך מפני החנופה שגוברת אומרים: אוי לנו אם כך נאמר, ואוי לנו אם לא נאמר. לכן את אשר עם לבבי עשיתי וכתבתי קצת בדברי הגדה, שמושכין לבם של הבריות,

ובדברי משל ומליצה; ואקוה לאל, שעל ידי הספר הזה מזכה אני את הרבים, וזכות הרבים יהיה תלוי בי. ואני מבקש מכל היודע לקרות בזה הספר, שישים דברי כחותם על לבו ועל זרעותיו, ויהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, ה' צורי וגואלי. (קב הישר פרק ק"א).

גודל השכר למי שמעורר אחרים ליראת שמים

כתיב (דברים ד, י) אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון, ופירש רש"י ילמדון - ילפון לעצמם, ילמדון, יאלפון לאחרים. הוכח תוכיח, ומצות מחאה, וערבות, אשר כל קיום הכלל ישראל תלוי בזה, מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, יהי שמו הגדול מבורך מעתה ועד עולם, עד כאן לשונו.

וראה מה שכתב בספר שו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סי' ס"ה) וז"ל: ע"ד שנהגתי לברך שהחיינו בעת גמר חיבוריי בעה"י והביאום מביהד"פ כלול בהדרו. הנה כבר אורו עיניך המובא בשע"ת (סי' רכ"ג ס"ק י') ואת אשר ציינת שם במכתבך. אמנם תמהתי מ"ש כי בשע"ת לא נזכר מספרים רק מכל דבר שיש לו שמחה. הלא מפורש שם בשע"ת מגמר ספר ח"ת בכתבתו ומכ"ש בהדפסתו עכ"ד, ומ"ש שם בשם מחזיק ברכה שטוב לברך בלא שם ומלכות, הנה מה יפה דברי הב"ח (אור"ח סי' כ"ט) והחזיק אחריו בסברתו בישועת יעקב (אור"ח סי' רכ"ה ס"ק ג') דדוקא בשארי ברכות ספק להקל ואין לברך בשם ומלכות, משא"כ ברכת שהחיינו דהוא רשות כמ"ש הטור (אור"ח סי' תל"ב), ע"כ בהנאת האדם תלוי שאם הוא נהנה ומרגיש הנאה ושמחה יוכל לברך, דכיון דהוא רשות ע"כ אינו מברך לבטלה גם אם ספק הוא שאינו מחוייב, ע"כ צריך לברך גם בספק אם רק נתרגש בשמחה, כו'. ולפענ"ד מכ"ש בגמר חיבור ח"ת בדפוס אשר לאו כל אדם זוכה, והוא דבר חשיבות ביותר, וגם שוה

סך רב, שנגמר בהדרו ולאדפוסי אדרא בעה"י, ע"כ נהגתי לברך שהחינו גם בהוצאת חיבורי מנח"א ח"א וח"ב בפני אאמו"ר רבן של ישראל זי"ע בחיים חיותו נהגתי כן. ומחי' חיים יזכנו לזכות את הרבים תמיד ויעמדנו בקרן אורה. בכח התורה. ונזכה לגאולת עולם בב"א, עכלה"ק.

ואם בארזי התורה נפלה שלהבת השמחה בלבם בעת הדפיסו ספריהם, על אחת כמה וכמה לאזובי קיר כמוני היום ובפרט בדור שפל כזה שנתקיים במלוא מובן המלה "ואין תוכחה" (סוטה מט עמוד ב'), חובה מוטלת עלינו להודות ולהלל ולשבח את בוראי על חלקי.

ידועים דבריהם ז"ל בתפלת ר' נחוניא בן הקנה (ברכות כ"ח ע"ב) בכניסתו מהו אומר יהר"מ שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי ולא אומר לא על טמא טהור ולא על טהור טמא כו', וביציאתו הוא נותן הודאה על חלקו עיי"ש, ולכן גם אני עני כמוני היום עם צאת הספרים האלו בסייעתא דשמיא לרשות הרבים, אשר יחד עם ההודאה על חלקי הנני בזה בתפלה שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי ח"ו.

ומה נעמו לי בזה דברי הג"מ אהרן וואלקין זצ"ל האב"ד פינסק בהקדמת ספרו "בית אהרן" על מס' ב"מ, אשר נפשו עליו תשתוחח בדברים נמלצים הלוא המה באמת הגיגי לבו של כל מחבר ספר ומו"ל עולם וז"ל:

"והנה מחברתי החביבה, בתי היקרה לי מכל יקר, עד כה היית תחת ידי, ועיני השופטים והמבקרים לא ראוך למרבה, ואשר ראוך הלא שבחוך וקלסוך לעיני, לא ידעת עוד רע, החצים המרים והשנונים עוד לא פגעו בך. אמנם עתה הגיע השעה לשלחך מעל פני ולעזבך לנפשך, לשוטט בתבל בקרב אלפי המבקרים. ידעתי כי בשעה שתזכה לצאת בשלום מן

עולם הדפוס, כמה כתוב של מבקרים ושופטים יצאון לקראתך, כת אחת אומרת, יבוא שלום וכל חבורים כאלו, יבואו לתוך אוצר ספרות הרבנות, בזרועות פתוחות יקבלוך, באהבה ומלא חפנים כבוד ותהלה יפזרון לך, יקבעו לך מקום הגון ומכובד, וכסא כבוד תנחיל גם לאביך מחוללך ומולידך, אכן אל תתיאש גם מן הפורעניות, כי באין ספק יצאון לקראתך גם כמה כתות של מלאכי... שישפילוך עד לעפר, וינחילוך קלון תחת כבוד, ותהלה תחת תהלה. הנני מרגיש מאוד בצרת נפשך, איך תהי נדהמה למראה עיניך ולמשמע אזניך בשמעך משפטים כאלו, כמו חי יתיצב לנגד עיני מכאוביך העצומים, גם על גורלך עצמך, גם על גורל אביך אשר טפחך וריביתך, והלא מי כמוך יודע יותר כמה יגיעות יגע וכמה נדודים נדד על כל קוץ וקוץ, חדוש וחדוש, יגיעת המוח והנפש להבין ולהשכיל ולברוא את החדוש, ואח"כ יגיעת הגוף לסדרו ולכותבו, ואחרי כל אלה יבוא איש אשר לא עמל בו ולא גידלו, ולא ירצה גם להשים עין עיונו עליו, ורק במאמר פיו בלבד יחריב את כל הבנין, זו תורה וזו שכרה, נפשך תהי משועמם על זה, ומרה תזעק על חברת האדם בכלל, כי כולו מלא שקרים, ואין איש שם אל לב להוקיר ערך הפעולה, ובמתכוון יתנו דופי ושמצה בכל פעולה נשגבה ויקרה. רבות תסבול ועלי תגול האשמה, למה הרעותי לך לשלחך מעל פני ולהעבירך תחת שבט המבקרים. אכן דעי נא מחברתי, הוי מתונה בדיןך מלהוציא דבה על חברת בני האדם המעולים, נושאי דגל התורה, כי יודעים את האמת ומכוונים למרוד בה חלילה לך מראות נכוחה, לבבו יצווהו לחפש את החסרון ולדלג את המעלה, ומה יעשה אותו המבקר הקשה, אחרי שאין לו לדיין אלא מה שעניו רואות, והוא משנאתו וקנאתו לא יראה בהוד יפיד, תיקר נא בעיניך אחד ממאה אשר יביטו עליך בחן ובחסד ויאמרו לך יישר, מהמאה אשר יתנו בך קלסה, סבלי נא מהמבקרים ויקראוך גם האוהבים אותך,

ומהם תנחל תהלה וכבוד, ואז תתן תודה גם אלי אשר טפחתיך וריביתך", עכ"ל "בית אהרן", ודפח"ח.

ומענין לענין הננו להעתיק בזה אימרה יאה למרן הגאון מטשעבין זצ"ל שנדפסה בהקדמת ספר "הלכות הגר"א ומנהגיו" לידידי הגר"מ שטערנבוך שליט"א, וז"ל:

"ובזכרוני שכשקבלתי הסכמת מרן פאר הדור הגאון רד"ב וויידענפלד זצ"ל (הגאב"ד דטשעבין) לספרי מועדים וזמנים, הוסיף ואמר לי שרצונו למסור לי עצה טובה מתוך נסיון, שבדרך כלל לכל ספר יש בקורת, וסיפר דכשהוציא לאור עוד בפולין ספרו דובב מישרים ח"א קיבל מכתבים הרבה, זה טוען ואומר שעליו להביא עוד אחרונים שדנו בעינים שמביא והשמיטם, זה טוען ואומר שעליו בספר שו"ת לצמצם לעניני הלכה לבד, וזה מיעץ שיכתוב בעמקות טפי שדבריו הם בדרך פלפול, והוא מחליט לא להשיב כלל, ולבסוף גדול אחד זצ"ל שאל אותו למה אינו עונה תשובה, והשיב ואמר שמעולם לא חיבר ספר שוה לכל נפש לכל הלומדים, שא"כ היה מדפיסו לאלפים רק חיבר לאלו שמרוצים ונהנין מספר כזה, ולכן אם אחד מבקר, תשובתו בצידו שהספר לא חיבר בשבילו, שמעולם לא נתכוון לחבר ספר שכל אחד ואחד יהלל וישבח אותו, ואם יש נהנין ממנו, כדאי לו הספר עבורם, ובזה הוסיף ואמר, עליך לידע מעיקרא שעלולים לבטל ולבקר הספר בכל מיני טענות ומענות, אבל לא חיברת הספר לכל אחד, ולמבקרים תציין שלהם לא נתכוונת לחבר הספר, שהם דורשים ומחפשים סוג ספר אחר, עם בקיאות והוכחות, או עם עמקות והבנה דוקא, רק יש כאלו שנהנין מספר זה, ולהם לבד נתכוונת, ובזה תוכל לעמוד ולא יפול לבבך בבקורת, שתצייר לעצמך מעיקרא, שהספר לא יתקבל ולא חובר לכל אחד, רק לחוג מסוים שכן נהנין מספר כזה, ולהם לבד ג"כ כדאי לך

הספר אף שאינו שוה לכל נפש ע"כ דבריו הנחמדים", עכ"ל הגר"מ שטרנבוך שליט"א שם.

ובזה יצאתי ידי חובת תשובה למבקרי מומים שונים שאין מטרת האמת נגד פניהם.

והנה כאן מקום אתי להתייצב לפני מלכים ולהציג לפנייהם את סדר עבודתי בספרי ולבאר סבת חלוקת הספר לכמה חלקים.

בראשית עבודתינו היה מחשבתינו להדפיס הספרים הכמות אשר בו יבואר רק עניני שכר ועונש ויראת שמים, אבל כשלקטנו את רוב הענינים מזוהר הקדוש ועוד, נתלהבנו וראינו שכל ההזנחה של הדור שלנו הוא אך ורק בגלל שאין לוקחים בחשבון גודל החיוב המוטל עלינו על כל אחד ואחד האחריות בעניני תוכחה וללמד את חבירו ענינים הנוראים של עיקרי האמונה בהשארת הנפש של שכר ועונש, אשר כל הספר קב הישר וראשית חכמה וחובת הלבבות מנורת המאור שבט מוסר אורחות צדיקים רבינו יונה מסילת ישרים כותבים שזהו היסוד הגדול ללמד את חבירו דברים אלו כדי שכך יוכלו לקיים כל מצות התורה ובפרט עניני יסודי הדת כמו שמירת שבת טהרת המשפחה חינוך צניעות כשרות תפילין מזוזות וציצית תורה ותפלה וכו'. וגודל שכר מי שמזכה את חבירו להוכיחו ולקרבו לתשובה שלימה ועל ידי זה יזכה לזכות לכל מצוות התורה שחבירו עושה, שגדול המעשה יותר מן העושה כמבואר בפנים מהגר"א ז"ל. וכך עוד רבנים ויחידים ישימו לב על הענין הנורא והנשגב הזה אשר כל קיום היהדות תלוי בזה כמבואר באוהחה"ק פ' נצבים, ובחינוך ועוד, וליתר שאת להוסיף עוד כמה דברים המסתעפים מנד"ז.

ולהקל על הלומדים, חלקנו את הדיבורים הארוכים, לקטעים קטנים וקצרים, ועשינו כמה תיקונים,

בסימני פיסוק ונקודות ותוכן הענינים, ובאיזה מקומן של שבחיים, הוספנו גם כמה ביאורים, הערות ועיונים, וקצת מראה מקומות, ותיקוני טעיות, אשר בדפוס מצויות, ובעיון קל ניכרות, על מנת לעזור להמעייין. ואמנם בגוף הדברים, לא עשינו ח"ו שום שינויים, אפילו כחוט השערה, כדי שלא לחרוג מכוונת האמת, והצגנו הכל על מקומו, בצביונו ובצורתו, ובציון המראה מקום ממקורו, ונקוה להשם יתברך שרבים ילכו לאורו, ויקיימו המצוות האלו כהלכתה.

וראיתי בספר פלא יועץ (ערך אסיפה) כמה טובה עשו לנו רבותינו בעלי אסופות הקדושים אשר בכל דור ודור זכו וזיכו רבים זכות רבים תלוי בהם, שאלמלא הם נשתכחה תורה מישראל, ובפרט אגן דור יתום טרדות הזמן רבו עלינו ומי הוא זה אשר תשיג ידו להיות כל הספרים נמצאים אצלו, וכן יעשו בכל דור ודור כל תלמיד חכם אשר חננו ה' דעת וספרים הרבה ישתדל להועיל לרבים ויעשה אסופות כיד ה' עליו, מקצורי דינים, מכללות, מהקדמות לדרושים, מתוכחות מוסר וכדומה, ואל יחושו ללעג השאננים שאומרים מה הועיל החכמים לשנות לנו הידוע אין זה כי אם ללקט כסף וליטול השם שהוציאו ספרים, אלו הם ממזכי רבים וזכות רבים תלוי בהם ע"ש.

וראה מה שכתב בספר סגולות ישראל בהקדמתו וז"ל: ומצאתי בהקדמה לספר מנחת שבת שהביא בשם הקדמה לספר תו"ג להגאון בעל חוות דעת ז"ל שכתב בשם מאמר החכם דאם יש דבר טוב אחד בספר הוא מגין על כל הספר עכ"ל, ועיין בספר בכורי אביב ממה שכתב על פי קהלת ויותר מהמה בני הזהר שכי בשם הגאון בעל חוות דעת ז"ל שכדאי להדפיס ספר שלם על ספק חידוש אחד אמתי, ובא וראה כמה כרכורים יכרכרו ההמוני על ספק ריוח מטבע אחת מזהב ומכסף אשר במחירה ימלא בטנו והיי לקיא צואה, וזה

חלק הנפש ממעל לחדש בתורת ה' ולהודיע לרבים כמו שכתוב בספר חסידים בסי' (תק"ל) ע"ש עכ"ל, וזכר לדבר זה נראה לי מכתובות (דף כ"ז) דאם יש מחבואה אחת מצלת על כל הכהנות ע"ש, ועוד יש ראי' מאב"י דכתיב ב"י יען נמצא בו דבר טוב והבן, וכמו כן אני אומר שאף אם ספרי הנוכחי לא יהי' לתועלת רק לאחד בעיר בדבר אחד די לי גם כן ובפרט שאקוה להשם יתברך שלא לאחד בלבד יהי' ספרי הנוכחי לתועלת אלא אפילו לרבים.

צאו וראו שכמה גדולים וחכמים חברו כמה ספרים בכללים ושיטות אשר אין שום חידוש נמצא בדבריהם, רק מה שסדרו הכללים והשיטות, בסדר שיוכל כל מלומדי למד למצוא מה שצריך בלי שום יגיעה וחיפוש כנודע, הגם שאין שום צורך בדבריהם, רק אפשר לאחד בעיר, ואם כן מכ"ש שספרי הנוכחי אקוה להשם יתברך שיהי' נצרך, ולתועלת הן להלומדים, והן להחסידים, והן להבעה"ב, כל איש ישראל עם סגולה ימצא איזה דבר אשר יהי' לו לצורך הן בגשמיות והן ברוחניות, **והשם יתברך יזכנו שכל ימי חיי אהי' ממזכי את הרבים** [כידוע מארז"ל יומא (דף פ"ז) המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ועי' לרבינו הב"י ז"ל בסוף חיבורו לחו"מ שהתפלל שיתפשט ספרו הב"י בכל ישראל למען יהי' בכלל מצדיקי הרבים ע"ש, ואם רבינו הב"י ז"ל התפלל על זה מה יענה איש כמוני], ואזכה עוד לעבוד את השם יתברך במנוחות הנפש ובשלות הגוף בלי שום יסורים ח"ו אכ"ר, עכ"ל בספר סגולות ישראל.

יתן ה' שימצא ספר זה חן ושכל טוב בעיני ציבור היראים את דבר ה' שאליו הספר מופנה בעיקר, וששבילו כל מאמץ כדאי ומשתלם, ויאירו דברי הספר את עיניהם של ישראל בכל מקום שהם לדבוק ולילך בדרכי הצדיקים המובאים בהספר לזכות וליאור באור פני מלך חיים, וזכותם של הצדיקים הנ"ל

יגינו עלינו ועל כל בני ביתנו, להשלים משאלין דלבאי ולבא דכל עם ישראל לטב ולחייך ולשלם אמן כן יהי רצון.

חיבור הנוכחי מטרתה להקל מעול הציבור לדפדף בספרי הפוסקים לידע דינים היותר נחוצים ורגילים בנושאי שכר ועונש, ועניני יראת שמים, אשר בלעדן אי אפשר לקיים מצות אפילו כיהודי פשוט, כאשר עיני כל תחזנה משרים.

יהי רצון שיערה ה' עלינו רוח טהרה ונזכה לטהר לבבנו לעבוד ליוצרנו בכל כוחנו ובכל נפשנו ובכל מאודנו עד שישלח לנו משיחנו ויקבץ נדחנו במהרה בימינו אמן. וזאת למודעי שהספר הזה מותר ומצוה לכל אחד להדפיס כמה שרוצה באיזה לשון שרוצה, וכל המזכה את הרבים זכותו עומדת לעד וזוכה לבנים צדיקים.

ובסיומא דמלתא תפלתי להשם יתברך שאל יאמר פיננו דבר שלא כרצונו, ויהי נא אמרינו לרצון לפני אדון כל. זכות כל הצדיקים, גאונים וקדושים, שהבאנו דבריהם הטהורים, ועל פסקיהם בנינו מגדלים מרווחים, זכות צדקתם תצהיר כאור שבעת הימים, ויהיו עבורינו מליצי יושר, והי' אלוקי ישראל אהבת תמים, יעזור שנושע תשועת עולמים.

ובעמדינו בחתימת ה"פתח דבר", עדיין אני עומד בתפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' אשפוך שיחי. אנא ה' הושיעה נא שזכות גאוני ארץ מצוקי תבל שהבאנו דבריהם, יעמוד לנו להתברך שלא ימוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם אמן סלה.

וטרם אכלה לדבר הנני קובע ברכה לכבוד ידידי הרבני הנגיד המופלג, האברך כמדרשו מו"מ בתורה ויראת שמים ומוכתר במדות טובות וישרות וכו' מוהר"ר... נ"י אשר נתן יד מסייעת עידוד ואימוץ להוצאת הספר הזה, יהי שכרו כפול ומבורך בכל מילי דמיטב ומן שמיא ישפע לו ולכל משפחתו

שכר פתח דבר ועונש כא

שפע ברכה והצלחה וכן לבניהם, יפרחו ויגדלו בנחת ובשלוה, ועוד יזכו לעוד, דשנים ורעננים יהיו, אמן. זו תורה וזו שכרה, אלקי אברהם בעזרו, כי מתוך שמחת הלב זכה להוציא לאור הספר הקדוש הזה שרבים מחכים לו, צדקת תמים תיישר דרכו, זכותם של התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי והאר"י הקדוש וכל בעלי המחברים הקדושים המובאים בספר הזה זי"ע, וזכות כל הלומדים שיעיינו בספר הזה (ובשאר הכרכים על הסדרים בראשית שמות ויקרא במדבר) וישיבו בתשובה שלימה, יגונו עליו ועל כל משפחתו להמשיך פעליו בקודש, ובשבתו בבית ה' כל הימים, מתוך ברכת בכל מכל כל, ולשבוע נחת עולמים מיוצאי חלציו, ואך טוב וחסד ישכון באהלו, עד כי יבוא שילה בב"א.

וכן הנני לקבוע ברכה לכבוד ידידי הרבני הנגיד המופלג נדיב ושוע מוכתב בנימוסין מוהר"ר ... נ"י שתרגם הספר מלשון ענגלי"ש ללשון פרענט"ש ולכבוד ידידי הרבני הנגיד המופלג וכו', שעזר לסדרו בהקאמפיוטער ולהכינו לדפוס.

ויהי נועם ה' עליהם להתברך בכל מיילי דמיטב, ובשיבה טובה, אתה ה' לעולם תשמרם, ברכם שמרם טהרם, שיזכו לראות מיוצאי חלציהם רב תענוג ונחת דקדושה, עד אשר נזכה בקרוב לשמוע קול מבשר ואומר בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

הכ"ד המתאבק בעפר רגלי חכמים ושותה בצמא דבריהם הקדושים

ועונש

פתח דבר

שכר

כב

הקדמה

מה אשיב להי כל תגמולוהי עלי, אשר גבר חסדו עלי להנחותי דרך מישור והחיינו קימנו והגיענו עד הלום, וזיכנו להוציא לאור עולם את הספרים החשובים של שכר ועונש, שעל ידיהם נזכה להיות ממזכי הרבים המון בית ישראל, להסיר מכשולות מתוך עמי לבל יתפסו וילכדו בעוונות הזולת. ולבל יכשלו בעוונות הדור ההולכים בחושך בלי תורה אור.

ידוע הוא ומפורסם הוא כי התורה היא אור וכמ"ש [משלי ו'] ותורה אור, ואומר [מגילת אסתר ה'] ליהודים היתה אורה וגוי ודרשו חז"ל אורה זו תורה, דהנה התורה תאיר לאדם את דרך החיים האמיתי הן החיים של עולם הזה הן החיים של עולם הבא.

והנה אם ילך אדם במקום חשך יוכל לינזק ע"י המכשולים שהיו לפניו כגון קוצים וברקנים וליסטים וחיות רעות וכל כיו"ב ואף ע"י נגיעה כל שהו יכול למות, כגון שהי נחש בדרך ונגע בו ונשכו, וכל זה על ידי שהלך בחשך. אבל אם היי אור בידו היי ניצול מן המות, והיי הולך לבטה דרכו.

וכן הוא אור התורה שהיא מאירה לאדם שבל ילך בחשך ולא יכשל מהחיות והליסטים והנחשים וכל כיו"ב, ואף אם יראה האדם עולם מלא ההולכים בחשך אל ילך בדרכם, ואף שאומרים על החשך שהוא אור, הא למה זה דומה, כמו שהיו מתקבצים כל העולם והיו אומרים על אור היום שהוא חשך, ועל חשך הלילה שהוא אור, והיי שם פקח אחד ולא שת לבו לדבריהם כלל, כן הדבר הזה.

כן הוא הסומא המגשש באפילה כשאין אור ביד מי שהוא מבין ההולכים מתנקש במכשול ורגליו מועדות, ואין מוצא לדרכו להגיע לדרך הישר והסלול להגיע למחוז חפצו, נופל בבור תחתיות, שם ישאר בל ידעו ממנו, בחושך הלך ובחושך שמו יבולע ולא יודע ממנו, אבל באם יש בין ההולכים אדם הנושא בידו פנס להאיר הדרך גם הסומא ניצול על ידי כך מפני שמזהירו לבל ילך בדרך המכשול. וניצול ממות בטוח.

דוגמא לזה אמרו חז"ל שהסומא מברך יוצר המאורות הגם שלא נהנה בעצמו מן האור וז"ל רבותינו ז"ל במסכת מגילה דתניא במסכת: (מגילה כ"ד:) אמר רבי יוסי כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה (דברים כ"ח) והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה. וכי מה אכפת ליה לעור בין אפילה לאורה עד שבא מעשה לידי. פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפלה. וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו. אמרתי לו בני, אבוקה זו למה לך, אמר לי כל זמן שאבוקה בידי בני אדם רואין אותי, ומצילין אותי מן הפחתין ומן הקוצין ומן הברקנין. עכ"ל.

הדבר הוא כמו כן לענינינו אנשי העולם בחושך הולכים בלי תורה אור וכסומים בארובה הם מגששים, לא ידעו ולא יבינו בחשיכה יתהלכו. האם יעלה על הדעת שבאם לא נטה את הסומא לדרך סלולה רק ניתן לו ליפול בבור וליהרג ששייך לומר שאנו נקיים, שלא ידינו שפכו את הדם הזה, לא ולא, בוודאי מפני שלא הצלנו אותו ידינו שפכו את הדם הזה, בטוח שאנו שהאור בידינו התורה אור, מחוייבים להציל הסומין מכל הפחתין והברקנין ולהאיר דרכם ובכך אנו נינצל מליפול בבור שחת.

לזאת עלינו החובה להזהיר את העיוורים לבל ילכו בדרכם הכסילי שחושך תכסהו פן יפלו בשחיתותם באין מוצא לנפשם, עלינו להסיר מכשול מדרך עמינו, ובאם לא נטה

שכר הקדמה ועונש כה

אותם לדרך שבה ישכון האור הרי ידינו במעל הזה וידינו שפכו את הדם הזה. כי הרי אמרה תורה "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" ואמרו ז"ל בתנחומא פרשת משפטים סימן ז' וז"ל:

מנין לרואה דבר מגונה בחברו שחייב להוכיחו ת"ל הוכח תוכיח. הוכיחו ולא קבל מנין שיחזור ויוכיחו ת"ל תוכיח. יכול אפילו פניו משתנות ת"ל לא תשא עליו חטא. ותניא הוכח תוכיח אין לי אלא הרב לתלמיד תלמיד לרב מנין ת"ל הוכח תוכיח מ"מ. ומאן דלא מוכח מתפיס בההוא עון דאמר מר כל מי שאפשר לו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפס על אנשי ביתו. באנשי עירו נתפס על אנשי עירו. בכל העולם כולו נתפס על כל העולם כלו. דא"ר חנינא מאי דכתיב ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו (ישעיה ג) אם שרים חטאו זקנים מה חטאו. אלא זקנים שלא מיחו בשרים.

ואמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב ויאמר ה' אלי עבור בתוך העיר בתוך ירושלים והתוית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה (יחזקאל ט) א"ל הקב"ה לגבריאל לך רשום על מצחן של צדיקים תי"ו של דיו שלא ישלטו בהן מלאכי חבלה ועל מצחן של רשעים תי"ו של דם כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה.

אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבשי"ע מה נשתנו אלו מאלו. אמר לה הללו צדיקים גמורים הם והללו רשעים גמורים. אמרה לפניו רבשי"ע היה בידם למחות ולא מיחו. אמר לה גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא קבלו מהן. אמרה לפניו רבשי"ע אם לפניך גלוי להם מי גלוי.

חזר ואמר זקן בחור ובתולה טף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התו אל תגשו וממקדשי תחלו.

ומאי ממקדשי תחלו. תני רב יוסף אל תקרא ממקדשי אלא

ממקודשי אלו בני אדם שקבלו ושקיימו את התורה כלה מאל"ף ועד תי"ו. הא למדת שאפילו צדיקים גמורים נתפסים על הדור. וכן הוא אומר והכרתי ממך צדיק ורשע. צדיק על שלא מיחה ברשע. וכן אתה מוצא ביאשיה המלך שנתפס על דורו. וכתוב בו וכמוהו לא היה לפניו מלך וגו' (מלכים ב' כג). ועד היכן תוכחה רב אמר עד הכאה. ושמואל אמר עד קללה. ורבי יוחנן אמר עד נזיפה. ושלתן מקרא אחד דרשו. שנאמר ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדות וכתוב ויטל שאול את החנית עליו להכותו (שמואל א' כ).

תני רבי אומר איזה הוא דרך ישרה שיבור לו האדם. אהב את התוכחות שכל זמן שהתוכחות בעולם נחת רוח באה לעולם, טובה באה לעולם. ברכה באה לעולם. רעה מסתלקת מן העולם שנאמר (משלי כד) ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב. על המוכיח ועל המקבל התוכחה. וי"א יחזיק באמונה יתירה שנאמר (תהלים קא) עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי.

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל המוכיח את חברו לשם שמים זוכה לפלג של הקב"ה שנאמר (משלי כה) מוכיח אדם אחרי חן ימצא. ולא עוד אלא שמושכין עליו חוט של חסד שנאמר חן ימצא עכ"ל.

הנה מי האיש החפץ חיים אשר יסור מדרך התורה הקדושה אף זיז כל שהוא, כי אם יסור אף זיז כל שהוא הרי סר מדרך החיים אל דרך המות ר"ל, והנה כל אדם בידו ידליק אורו, ובעצמו יחפור בורו כמ"ש הרמב"ן ז"ל, אמנם מי שלא הכו עיניו בסנורים מציל את נפשו ממות, וכן כל אחד ישראל המזהיר לחבירו שילמוד את התורה בקדושה ובטהרה ויקיים את כל מצותי באהבה, ואף אם ישאר אחד בעולם כמו אברהם אבינו ע"ה, הרי את נפשו הציל וכמ"ש [יחזקאל ג'] "בן אדם צפה נתתיך לבית ישראל" וגו' באמרי לרשע מות תמות ולא הזהרתו ולא דברת להזהיר רשע מדרכו הרשעה

שכר הקדמה ועונש כז

להחיותו הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש, ואתה כי הזהרת רשע ולא שב מרשעו ומדרכו הרשעה הוא בעונו ימות ואתה את נפשך הצלת, ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו הוא ימות כי לא הזהרתו בחטאתו ימות ולא תזכרן צדקתו אשר עשה ודמו מידך אבקש, ואתה כי הזהרתו צדיק לבלתי חטא צדיק והוא לא חטא חיו יחיה כי נזהר, ואתה את נפשך הצלת, ואומר [שם י"ח] השליכו מעליכם את כל פשעיכם אשר פשעתם בם ועשו לכם לב חדש ורוח חדשה ולמה תמותו בית ישראל, כי לא אחפץ במות המת נאם ה' אלקים והשיבו וחיו.

כל שמופלג בתורה ובידו להוכיח נקרא תלמיד חכם

החפץ חיים במכתבים (מכתב כ"ה) כותב וז"ל: כי כל תלמיד חכם בגדר צופה, במקום נביא להוכיח לעם דרך ד' וחיו אם מתרשל בזה עונו גדול למאד, ובימינו אלה מי שמופלג בתורה ובידו להוכיח נקרא תלמיד חכם לענין זה.

ועל הרבנים שבכל עיר ועיר שלא להתעצל בזה ולדחות הענין כלאחר יד כי עליו לדעת כי בנפשו הוא ויתבע חס ושלוש על זה, וכל הרוצה להנצל ממדת הדין הקשה עליו להוכיח ולזרז להמון ישראל ואז את נפשו הציל, כי בודאי יטענו המון ישראל בעת שיובאו לדין על מעשיהם הרעים, שאינם אשמים בזה, מפני שהתלמידי חכמים והרבנים לא הוכיחו אותם על מעשיהם, ועל כן על הרבנים להוכיחם ולהורותם את הדרך הנכונה הטובה והישרה ואז את נפשם הצילו ממדת הדין הקשה וגם את המון ישראל יחזרו למוטב במדה מרובה, ויהי טוב לנו עי"ז בזה ובבא ונזכה לגאולה ולישועה במהרה. עכ"ל.

ואין לומר שלום עלי נפשי מאחר ובכל עיר ועדה יש בי"ד שנתמנו על ידי הקהל, ולכן אין החיוב מוטל על כל ישראל, ובפרט במקומות שיש רבנים ראשי הקהל אל נאמר שעליהם מוטל הדבר, כי על כל אדם מישראל החיוב למחות ולפגוע בעוברי עבירה ואסור להעלים עין מעוברי עבירה, דדבר זה מוטל על כל ישראל, ובית דין שליחותם דכל ישראל עבדי ועל ידי זה נפטרו כל אחד ואחד מלהשגיח, אבל כשאין בית דין עושה שליחותם דישראל, שוב חלה החובה בזה על כל אחד מישראל כמ"ש החת"ס בתשובותיו וז"ל:

וקיום חוקים ומצות כל ישראל ערבים זה בזה, ונכנס מי שאינו מוחה ויש בידו למחות בכלל אשר לא יקים את דברי תורה הזאת כפי רמב"ן פרשת תבוא עפ"י ספרי, ומ"ש אשר לא יקים זה ב"ד שלמטה לאו דוקא ב"ד אלא כל אדם מישראל קטן וגדול שם הוא, אם יש בידו לעשות, וכת"י ואם העלם יעלימו עם הארץ בתתו מזרעו למולך משמע שה"י על ע"ה שלא יעלימו וע"ה איננו ב"ד, כדמוכח בפ' חטאות דע"ה בעשותה היינו הדיוט וב"ד היינו עיני העדה, וא"כ על כל ע"ה הטיל הכתוב שלא יעלימו, ומדכתב אח"כ והכרתי אותו למעט כל עולם, ש"מ שה"י להם ג"כ בכרת כמותו אלא שמיעט הכתוב והיקל עונשם מכרת חוץ מעונש שבועות שוא דחמיר טפי ויש עיון בדבר קצת מש"ס פ' שבועות הדיינין, מ"מ אמת נכון שאין בין ב"ד ובין כל שום איש מישראל שיכול למחות ולפגוע בעוברי עבירה ולא כלום, ואפילו תלמיד לפני רבו לא מיקרי אפקרותא לפגוע בהם ולהכות באגרופ רשע עד שתצא נפשו כנחמי בן חכל"י ואכס ואמרטם ואמר יד אשלח בכם וב"ד שהזכירו בכל מקום לישנא בעלמא הוא ואורחא דמלתא שיש כח בידם כמו קטן אוכל נבילות ב"ד מצויין להפרישו, וכמו במילה ב"ד מצויי למולו, ורמב"ם ס"ל בס' המצות אפי

שכר הקדמה ועונש כט

דרבנן מה"ת נינהו מלא תסור, ע"כ פסק אפי' באיסור דרבנן ככה, כמ"ש פ"ו מהל' חמץ ומצה באוכל מצה בע"פ (ועי' תי"ט נזיר פ"ז משנה ג') ודברי חי' ר"ן חולין קל"ב תמוהים שכתב שיעור ההכאה ל"ט כמלקות דאורי' והוא תימא נחזור להני"ל דדבר זה מוטל על כל ישראל, וב"ד שליחותיהו דכל ישראל עבדי שנתמנו שלוחא דישראל, ועיי' נפטרנו כל אחד ואחד מלהשגיח כי העמידו גברי רברבי בחריקוהו והיינו רישך בקרירא ורישא דרישך בחמימי ומ"מ קרירי איכא, וכל זה בחלק חוקים ומצות, עכ"ל.

(שו"ת חת"ס חו"מ סימן קע"ז)

ואם תאמר מה לפחותי ערך כמונו לעסוק בתוכחות הלא ישיבו נגדינו טול קורה מבין עיניך, אך אין זו תשובה מספקת מפני שבספינה אחת יחדיו אנו נוסעים, מאחר שאם לא נמחה ניתפס בעוונות הדור, ולהציל נפשינו אנו צריכים וחייבים וכמו שכתב החפץ חיים בספר גדר עולם וז"ל:

והנה ידוע כי יש על כל איש מישראל מ"ע מה"ת להוכיח בעמיתו כשנכשלין באיזה איסור כמו שנאמר הוכח תוכיח וגו' ועיי' שמוכיחו הוא מציל את עצמו שלא יתפס באותו חטא דכשם שנפרע הקב"ה מעושי העון כך נפרע מאלה שהיה בידו למחות ולא מיחו (שבת נ"ה) מי שיש בידו למחות באנשי עירו ולא מיחה נתפס עבורם ומי שהיה בידו למחות באנשי ביתו ולא מיחה נתפס בעון אנשי ביתו וגם ידוע דכל איסור שנעשה בפרהסיא הוא חמור הרבה יותר מבצנעא שנקרא מחלל ש"ש בפרהסיא ואז גם חיוב ההוכחה גדול ביותר שלא יאמרו הותר מצותיו של הקב"ה ועל כן גם במנהג הרע הזה שעוברים בפרהסיא על עוונות חמורות כחילול שבת, טהרת המשפחה וכדומה כל איש שיראת השם נגע בלבבו חלילה לו לשתוק ושלא למחות בזה, ומי שיכולת בידו למנוע ולא מנע הלא יתפס גם הוא בחומר העון וכנ"ל, וכדאיתא כעין זה ג"כ בויקרא רבה (על הפסוק שה פזורה ישראל). ישראל נמשלו לשה

מה דרכו של שה לוקה באחד מאיבריו וכולם מרגישים [היינו כל הצאן דדרכן להמשך זה אחר זה וכשאחת לוקה באבריה ופסקה מלילך עוד, כולם יעמדו באותו מקום] אף ישראל אחד חטא וכולם נענשים.

וכן תני רשב"י משל לבני אדם שהיו יושבים בספינה נטל אחד מהם קודח והתחיל וקדח תחתיו, אמרו לו חבריו למה אתה עושה כן, אמר להם מה איכפת לכם לא תחתי אני קודח, אמרו לו מפני שאתה מציף את הספינה וכו'. ע"כ.

הרי את נפשינו אנו תובעים ורוצים להציל וכן את נפשות בני ביתינו היקרים לנו שאנו חסים עליהם בנפשינו להצילן, האם במצב כזה שטובעים בספינה בלב ים בגלל שהזולת קודח בזה חור שייך בכלל לומר שמפאת פחיתת ערכינו אין אנו חייבים להתקומם נגדו רק נעמוד מנגד בלי מעש, הלא פתי הוא זה שאומר כן או אפילו חושב כן.

ועוד י"ל דשמעתי בשם הרה"ק מוה"ר צבי מרידניק זצ"ל בעת שכמה מכת המתחדשים רצו לייסד ברודניק בית ספר לפי רוח הזמן ונודע לו הדבר ברגע האחרון קודם שנסע אז לדרכו, ועלה על הבימה וישא משלו ויאמר, איש עני ונבזה עבר פעם במסע נדודיו דרך עיירה אחת וראה כי פרצה אש ואחזה בבית אחד, וירא כי אנשים עומדים שם בשלוות נפש ואינם מתעוררים להזעיק את אנשי העיר להציל את עצמם, ויחשוב בלבו אם יפתח פיו ויצעק להודיע לאנשי העיר על דבר שריפה הלא ילעגו לי, מה לך שפל ונבזה בעסק השריפה, היש לך חלק ונחלה בעיר הזאת, ושוב החליט בדעתו יעבור עלי מה, אש בוער והאנשים בחזקת סכנה לא אוכל לעבור על כך בשקט, והתחיל לקרא בקול לעורר אנשי העיר מתרדמתם, וסיים כ"ק אאמו"ר בלבת קדשו, יהודים יקרים אש בוער הצילו את נפשותיכם - ואכן חפץ ה' בידו הצליח לבטל מזימות אנשי רשע.

חייבים להכנס במחלוקת כדי למחות בידי עוברי עבירה

מהר"ם חגי"ז בספרו אלה המצות מצוה תקמ"ז וז"ל: מצוה על כל יחיד ויחיד להוכיח את חבירו, אפילו קטן לגדול שרואה בו דבר שאינו הגון, חובה עלינו להסיר המכשול מלפניו, כי הוא ג"כ תחת סוג לאו שבכללות דלפני עור לא תתן מכשול וכו', **דכל מחלוקת ופירוד שהוא לש"ש ולמחות בידי עוברי עבירה, אין זהו נקרא בעל מחלוקת, כאשר דמו ההמוניים הבהמיים אשר דרך ה' לא ידעו. ואת הישרה יעקשו, ובכל עת וזמן שרוצים ללכת בשרירות לבם הרע תפסו להם הדרך שדרכו בו אנשי הענתות, להכות בלשונם את הבא להועיל להם ולהסיר המכשול מפניהם ואומרים עליו שהוא בעל מחלוקת, ושהוא עובר ומתעבר על ריב לא לו וכו', וידעתי גם ידעתי מהיכן נשתרבב ונסתבך טעות זה בין שהם מחשבין שהם מבינים בכונת דבריו וכו', ולכן לכל פרט היוצא מכללן ורובן של ישראל אין לחוש אליו, דאפשר אם נחקור נמצא מי אביהם אפשר עדיין המה משארית הפליטה מהערב רב אשר תמיד היו לאבן נגף לבני ישראל וכו', וענין מכשול החטאים בנפשותם כתיב ובערת הרע מקרבך, ודע לך כי נפשי הצלתי, והוא ברחמיו יעביר גילולים מן הארץ וכו'. ויתמו חטאים מן הארץ ועמד כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ, עכ"ל.**

וכן הוא הדבר בנידון דידן דברחובות העיר נושבים כל הרוחות הרעות והכל מקולקל ומושחת, אש בוער לעינינו הפרוץ מרובה על העומד רח"ל, כל חלקה טובה נשחתת לאור היום, אוי לנו שכך נפלה בחלקינו, ולעינינו שכך רואות, האם כעת הוא הזמן לערוך חשבונות כגון אלו האם אנו פחותי ערך או ראויים אנו להוכיח בשער, אדרבא בזמן שהאש יוקד הקטן יאמר גדול אני, והחלש יאמר גבור אני, העיקר הוא בשעה זו להרבות כבוד שמים ולהרחיב גבולי הקדושה, כדי לעשות נחת רוח לבוראינו, שזה תכלית ומטרת יצירת האדם בעולם הזה.

לב שכר הקדמה ועונש

והנה ידעתי גם ידעתי מך ערכי כי אין אני ראוי לעמוד במקום גדולים להוכיח במוסר תוכחת, ורבים יאמרו לנפשי אין כוונתו לש"ש אלא לכבוד עצמו הוא דורש לקנות לו שם, ע"כ אציג לפניך משל נכבד שראיתי בספה"ק "אור לישירים" בשם הרב מו"ה יואל מוכיח זצ"ל, דהנה מנהג ישראל תורה הוא, שנוסעים מוכיחים מעיר לעיר להוכיח את ישראל, ורבים מהמון עם טועים ואין שומעין לדבריהם, מפני שהם לוקחים ממון בשביל הדרשה, ואומרים שתוכחתם אינו אלא קרדום לחפור בה ואין כוונתם לש"ש, ונשא עליהם משלו ויאמר, כי בעיר אחת קטנה, שלא הי' להם בתי אבני גזית כי אם בתי עצי היער, והגגות מכוסים בתבן, והי' שם איש ואשתו שהיו דרים בעלי' תחת הגג.

האש בוער

פעם אחת בלילה הלכה האשה לישן ועדיין הי' בעלה נייעור והי' לו נר דלוק וטרם יכבה הנר גם הוא הלך לישון והניח הנר דלוק, צעקה אליו אשתו אולי חס ושלום יפול ניצוץ אחד מהנר ותשרוף כל הבית כולו, עודה מדברת עמו בא שומר העיר והכריז להזהיר העם להשגיח על האש והנרות שלא תגרום לידי שריפה חס ושלום, אמרה האשה לבעלה, שמע נא וראה מה שהשומר מכריז להשגיח על הנר שלא יגרום לידי סכנה, והוא השיב לה, שוטה שבעולם, וכי סבורה את שבלב שלם הכריז השומר כן, הלא אני יודע שאינו מכריז אלא בשביל שהקהל נותנים לו ממון שיכריז כן, ואילו היו נותנים לו ממון שיכריז שיציתו העיר גם כן הי' מכריז, על כן אין אני פונה לדברו כלל, והלך לישון והניח הנר דלוק, וכאשר פתרה כן הי' ונפל הנר על השולחן ונדלק כל הבית ונעשה שריפה גדולה, וכמעט נשרפה כל העיר ובקושי גדול הציל את נפשו ונפש אשתו ולא נשאר להם כי אם גווייתיהם.

השומר לא הכריז בלב שלם

ראו נא השוטה הזו, שבשביל שהשומר לא הכריז בלב שלם, לא רצה לשמוע לדבריו והניח לשרוף את ביתו באש, כך הדבר הזה שהמוכיח מזהיר את העם, שיעזבו מעשיהם הרעים דאל"כ יפלו בגיהנם אשר שם ישרפו את גוויתיהם כמ"ש "הנה יום בא בוער כתנור" וגו', והשוטים ידמו בשביל שהמוכיח אינו מוכיח לשם שמים אין נותנים לב לדבריו עד שבאה השריפה עליהם, הלא אין לך שטות גדול מזה עכת"ד ודפח"ח.

החיוב עלינו בזה בכל מיני דרכים לסבב ולילך בכל העיירות להוכיח וללמד את העם דעת ה'. ראה מה שכתב בזה הגה"ק רבי הילל מקאלאמייא זי"ע בהתנצלות (בתחילת הספר) משכיל אל דל וז"ל שם:

... הנה אחז"ל (שבת דף נ"ה ע"א) אמרה המידת הדין לפני הקב"ה רבש"ע מה נשתנו אלו מאלו. אמר לו הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים. אמרה לפניו רבש"ע היה בידם למחות ולא מיחו. אמר לו גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא יקבלו מהם. אמרה לפניו רבש"ע אם לפניך גלוי להם מי גלוי, וכתוב ויחלו באנשים הזקנים, תני ר' יוסף אלו בני אדם שמקיימין את התורה כולה מאי ועד תי"ו.

(עיין) ילקוט שופטים רמז ס"ח) וז"ל: ו"כל מי שסיפק בידו למחות ואינו מוחה להחזיר ישראל למוטב, כל דמים שנשפכים בישראל נשפכים על ידיו", א"ת אותם ע"ב אלף שנהרגו בגבעת בנימין מפני מה נהרגו היו להם לסנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס בן אליעזר עמהם שיקשרו חבלים של ברזל במתניהם ויגביהו בגדיהם למעלה מארכובותיהם ויחזרו בכל עירותיהם של ישראל:

יום אחד ללכיש, יום אחד לעגלון, יום אחד לחברון, יום אחד לבית אל, יום אחד לירושלים, וילמדו אותם דרך הארץ.

לד שכר הקדמה ועונש

הם לא עשו כן אלא כיון שנכנסו ישראל לארצם כל אחד רץ לכרמו ולזיתו, וכשעשו בגבעת בנימין דברים מכוערים ודברים שאינם ראויים יצא הקב"ה להחריב את כל העולם כולה, ונפלו מהם ע"ב אלף. ומי הרג אותם סנהדרי גדולה ופנחס עמהם. (וזה"ל מדרש רבה איכה דף נ"ב ע"א) וממקדשי תחלו באותו שעה קפצה קטיגוריה לפני כסא כבוד אמרה לפניו רבון העולמים, איזה מהן נהרג על שמך, איזה מהן נפצע מוחו על שמך, איזה מהן נתן נפשו על שמך.

והנה הב"ח (חלק ח"מ סי' ט') הקשה מדוע מימות שמואל הנביא עד עתה לא מצינו אחד מגדולי ישראל שקינא לעשות כמעשיו ולילך בדרכיו לסבב בכל שנה, גלגל, ומצפה, וכל ערי ישראל להדריכם. ובאמת יש לומר תירוצים על קושיי זו אבל קשה מאד לסמוך לעשות הלכה למעשה על תירוץ זה.

תלמידים כאלו נתמעטו המחזיקין ידי ישראל להחזירן למוטב

והיוצא לנו עכ"פ מזה הוא שאם יש דרך לסבב גלגל, ומצפה, וכל ערי ישראל, להדריכם ולנהלם ועל דרך זה לא יהיה שיך תירוץ הנ"ל [שהרי לא מנהיג ולא נביא אתה, ומי שמך לאיש ומי שלח עבורך, ומי קראך לבוא לכאן, אטו ראשי שבטי ישראל אתה, הלא גם לנו יש רב ומנהיג, ואין אנו צריכים לך] בודאי בלי שום ספק שרמיי עליו לסבב ולילך כדרך שעשה שמואל, כמו שאמר יחזקאל "צופה" נתתיך, [וראה להלן מה שהבאנו מהחפץ חיים זצ"ל, דכל רב בישראל נקרא צופה, (המעתיק)] וכל ישראל ערבים זה בזה, מכש"כ בדור היתום הזה לעת עתה בעוה"ר אשר נתקיים בכמה מקומות אזלת יד, ואמרו חכמינו ז"ל נתמעטו התלמידים ופירש"י (בפרק חלק במס' סנהדרין דף צ"ז תלמידים כאלו נתמעטו המחזיקין ידי ישראל להחזירן למוטב) ואם לא יעשה כן בודאי הוא עתיד ליתן את הדין עבור שהוא בכלל עצומים כל הרוגיה הגיע להוראה ואינו מורה, כי עיני ראו ולא זר, לא פעם אחת ושתים ושלש אלא

שכר הקדמה ועונש לה

פעמים אין מספר, שדברתי עם בני אדם כאלו עד שכמעט לא היה ניכר בהם שום צורת צלם ישראלי ולבסוף כשנכנסתי עמהם בדברים דברי רכים וכבושים ורכים [כמו שצותה תורה (כפ' וארא) "ויצום" אל "בני ישראל פירש"י להנהיגם בנחת]. זלגו עיניהם דמעות ואמרו אוי לנו שמימינו לא עוררו אותנו על דברים כאלו. ומעתה נעשה ונשמע ומקבלים עלינו לעשות כל מה שתאמר אלינו, ואנו נותנים לך אלף תודות על שטרחת את עצמך להאיר עינינו ולהורות אותנו הדרך אשר נלך בה. עכ"ל.

**להדפיס דברי התוכחה - בעניני שכר ועונש ועוד -
לשחר פני נדיבים שיתרמו ההוצאות - שידפיסו וישלחו
ויפיצו הספרים של שכר ועונש לאלפים ולרבבות.**

מי שניחן מן השמים בכח הכתיבה, החובה עליו לכתוב ולערוך הכל בכתב, ואם אין בידו ואפשרותו להוציא הוצאות על זה החיוב עליו לחזור על פתחי נדיבים לבקש עזר שיוכל להדפיס ולשלוח על פני חוצות כמו שכתב הגה"ק רבי הלל מקאלאמאייע זי"ע וזל"ק:

והדרך הזה הוא אם חננו ה' בשמץ דעה והשכל ובקצת לשון למודים, מחוייב הוא לשמוע להתנא שהזהיר ואמר אל תחזיק טובה לעצמך, אלא לעשות כמו שאמר (ספר חסידים) קנה לך חבר, וקנה תהי' לך חבר שיהי' כל דבריו מה שחוננו השם כתוב בעט ברזל ועופרת. ואז רמי' עליו לעשות כל מה שביכולתו אם אי אפשר בענין אחר אפילו לחזור על פתחי נדיבים לשאול עזר שיהי' יכול להדפיסו ולשלחו על פני חוצות כדי שיהי' נקי מקללות "ארור" אשר "לא ייקים" את "דברי התורה" הזאת. ומאזהרות יחזקאל "צופה" נתתיך "ואתה" "לא" "הזהרת וכו', ומקושיות הב"ח, שהרי לסבב עיירות באופן זה ולהדריך ולהוכיח, כבר כלה ואבד תירוץ הנ"ל.

חיוב לימוד ולפרסם ענין של השכר והעונש וחיוב הערבות

חיוב הערבות והתוכחה הוא על כל איש ישראל, בין עניים ובין עשירים ומפני האונס רחמנא פטריה רק עד כמה שאפשר ובידו לעשות. מי בדיבור מי במעשה, וגם מה שאין סיפק בידו להגיע לכל ישראל עכ"פ במה שבאפשרות לכל אחד הוא מחוייב לפעול ולעשות כפי יכולתו, ובאם אינו משתדל בזה לתרום חלקו אינו נקי לביתו מן הערבות, וכעת בזמנינו שקיימת אפשרות להגיע לכל יהודי בספרים ערוכים הרי הוי בידו ורק הבעיה היא ההוצאות של ממון על זה בוודאי מי שממון בידו עליו רמיא החיוב להשתדל שיצא הדבר לפועל והוא לא נפטר מחיוב זה עד שיוציא ההוצאות על הדפסת הספרים ושליחתם על פני תבל, ואדרבא אנו מזכים את העשירים בזה שאנו מכינים להם הספרים כשולחן ערוך והם יכולים לילך לכל בית דפוס ולשלם ההוצאות, ואנו עושים מלאכתם להכין הספרים, כדי לפוטרם מהעונשים החמורים החלים על מי שבידו...

ובעצם הדבר של עריכת ספרים והפצתם בעולם כבר הקדימנו בזה אבי אומתינו אברהם ע"ה בקרבו את הבריות תחת כנפי השכינה וכלשון הרמב"ם (פ"א מה' עכו"ם הלכה ג') וז"ל: ... והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד והיי מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר ויקרא שם בשם ד' אל עולם וכיון שהיי העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היי מודיע לכל א' וא' כפי דעתו עד שיחזירהו לדרך האמת עד שנתקבצו אליו אלפי' ורבבות והם אנשי בית אברהם ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וחבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו, וישב יצחק בגרר מלמד ומזהיר, ויצחק הודיע ליעקב, ומינהו ללמד וישב מלמד ומחזיק כל הנלוים אליו, ויעקב אבינו למד

שכר הקדמה ועונש לז

בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך השם ולשמור מצות אברהם עכ"ל. **הרי שאברהם אבינו ע"ה כבר חיבר ספרים בעניני היהדות ושלחם כדי להפיץ ולהודיע על ידי כך שה' אל עולם.**

בא וראה כמה גדול שכר המחזיר בתשובה

איתא בזוהר חדש פרשת לך וז"ל: ואמר ר' אבהו בא וראה כמה שכרו של אדם העושה לאחר לחזור בתשובה מני"ל ממה דכתיב "ומלכי צדק מלך שלם". תני ר' חייא רבה בשעה שנשמת הצדיק המחזיר בתשובה לאחרים, יוצא מן הגוף מיכאל השר הגדול המקריב נפשות הצדיקים לפני בוראו (אינו ר"ל קרבן ממש אלא שהוא מקרב אותם ומביאם בהיכל ה' ומספר שם גודל זכותם) הוא יוצא ומקדים שלום לנשמתו של אותו צדיק, שנאמר "ומלכי צדק" זה מיכאל ראש שומרי שערי צדק "מלך שלם" זה ירושלים של מעלה הוציא לחם ויין שהקדים ויצא לקראתו ואמר לו שלום בואך עכ"ל. וגם בעוה"ז יזכה שימשך עליו חוט של חסד עבור זה וממילא ימצא חן בעיני הכל כדאמרינן בתמיד דף כ"ח:

החובה להזהיר את אחרים

פוק חזי מה שכתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער ז' פ"ד) וז"ל: ואין די להפקיע את עצמו בלבד בזהירות ההשגחה על עצמו, אלא על הכלל כולו יצא להזהיר אחרים גם כן, ואשרי חלקו למי שמשדל לזכות הרבים בזה. עד כאן לשונו.

ובספר חובת הלבבות שער אהבת השם פרק ו' וזהו לשון קדשו: וכן מי שאינו מתקן אלא נפשו בלבד תהיי זכותו מעוטה ומי שמתקן נפשו ונפשות רבות תכפל זכותו כפי זכיות מי שמתקן לאלקים, עד כאן לשונו.

**ואמרינן בסנהדרין (דף צ"ט:) [ועיי"ע ב"מ פה: סנהדרין יט:] כל
המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו
שנאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן"**

איתא בזוהר חדש דף ס"ב כרוזא כריז בכל יומא זכאין
אינון דמשתדלין באורייתא ואינון דמזכין להון
לאחרנין ואינון דמעבירין על מדותיהן. ובוזא יקיים ג"כ הפסוק
דואהבת את ה' אלקיך שפירושו ג"כ שתאהב אותו על בריותיו
כמדת אברהם אבינו שקירב את הבריות תחת כנפי השכינה
ולמדס דרך ה' כדאיתא בספרי וברמב"ם.

**ממה נובע החיוב על כל איש מישראל להציל את אחיו
מלסור מדרך ה' - היכן נצטוונו על זה, ראה מה שכתב
החפץ חיים הק' זי"ע: החובה להצלת נפשות ישראל
בזריזות - מואהבת את ה' אלקיך**

כתוב בתורה ואהבת את ד' אלקיך וכתוב הרמב"ם שמצוה
זו כוללת שנהי' קוראים לבני אדם כולם ולעבודתו
יתעלה ולהאמין בו כמו שאם תאהב איש אחד תספר בשבחיו
ותרבה בהם ותקרא בני אדם לאהוב אותו, כן כשתאהב אותו
יתעלה באמת אתה קורא בלי ספק הסכלים והפתאים לידיעת
האמת אשר ידעתו.

בספרי וז"ל: ואהבת את ד' אלקיך אהבהו על הבריות
כאברהם אביך שנאמר את הנפש אשר עשו בחרן.

הנך רואה בעליל שהזריזות איש את חבירו לקיום דת ד'
הוא עצם המצוה של אהבת ד' שאנו קורין בכל יום
בבוקר ובערב.

והנה כהיום שנתרבה בעוונותינו הרבים מצד היצר הרע
פירצות גדולות בכל עבר והוא ממש כאש בוער ורוצה
לכלות כל חלקה טובה מצוה רבה שימצא בכל עיר כנגדה
חבורה של יראי ה' להחזיק הדת בכל נפשם. (חוו"ד להח"ח זצ"ל).

**כמה עמל ויגיעה רבה חייבים להתייגע
להשיב נפש ישראלי התועה מן הדרך**

כתוב בתורה "כי תפגע שור אויבך או חמורו תועה השב תשיבנו לו" וכתוב בפרשת תצא "לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים וההתעלמת מהם השב תשיבם לאחיד". וכתב הרמב"ן שנדחים מורה שהרחיקו לברוח ומזה נוכל להתבונן, אם חסה התורה כל כך על ממונו של ישראל אפילו על חמורו או שיו שתעה והרחיק מן הדרך והוצרך עמל רב להטותו הדרך וכ"ש כמה צריך לרחם על נפש הישראלי שתועה מן הדרך אפילו אם יצטרך עמל רב ולראות להשיבו אל דרך האמת.

"השב תשיבם" דרשו רז"ל אפילו מאה פעמים, וכמו כן בעניננו אפילו צריך מאה יגיעות עלינו לעסוק בהם להטות צאן אובדות לידיעה הבורא ועבודתו. (שם).

**מאלה שה' נתן בלבם חכמה ותבונה והיה בכוחם להציל
ההמון על ידי הדרשה ברבים יתבקשו הנפשות האובדות**

והנה נמצאים מבעלי תורה ויראי השם שדי נתן בלבם חכמה ותבונה והי' בכחם לרפאות שבר עמנו והחיוב עליהם לקרא בגרון וכשופר להרים קולם לדרוש ברבים להציל ההמון ממים הזדונים מאנשי רשע ממתעים וממדיחים שלוחי דסט"א ולהשריש בלבם אמונת השם יתברך ולחזק לבם בצוק העתים לחזקם ללימוד תורה הקדושה ולקיום המצוות ואם לא יעשו ככה יתבקשו מהם נפשות האובדות ועל זה רמז הנביא [יחזקאל ל"ד] בן אדם הנבא וכו' את הנחלות לא חזקתם וכו'. (שם).

**והודעת להם את הדרך - רוב החוטאים בזמננו (בזמן
הח"ח) רק תועים כשה אובד - מצוה רבה לרחם עליהם
להשיבם לבעליהם**

ובאמת אפילו החוטאים בזמננו מצוי ברובן שאינם להכעיס
ח"ו רק תועים על ידי פושעים שמתעים אותם והרי
הם כשה אובד שאינו יודע הדרך לשוב לבית בעליו ומצוה רבה
לרחם על נפשות התועות להורותם הדרך הנכונה וכמו שכתוב
והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה. (שם).

גודל החיוב בזה מטעם לא תעמוד

והדבר דומה למי שרואה את חברו טובע בנהר או שאר
סכנה שמצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו "לא
תעמוד על דם רעך", ואם אין בכחו להצילו בעצמו מחויב
לשכור אנשים להציל ואם נתעצל בזה עובר בלאו דלא תעמוד
וכו' [כמו"ש בחו"מ תכ"ו] או אם רואה לחבירו שנחלה במחלה
עצומה ומרוב חלישת דעתו רוצה לאכול דברים הגורמים
מיתתו בוודאי מחויב בכל כחו למנעו מזה וכמו כן כשאנו
רואים אנשים שמרוב חלישת דעתם וגודל טרדותם בהבלי
הזמן נשתכח מהם תורת ה' וגודל חיוב קיום מצותיו ועי"ז
באים לעבור על דברים שיגמרו לכרות נפשם מארץ החיים
בודאי אסור לנו להתעצל מלזרזם לקיים את דברי ד' כדי שלא
יחול עליהם חרון אף ד' כי הקב"ה מאריך אפי' אבל לבסוף גבי
דילי. (שם).

מדין ערבות כמה צריך להשתדל בזה

הנה ידוע שבעת שקבלנו התורה מאת ד' לא על עצמנו בלבד
קבלנו כי אם שנקיים כל מה שיהי' ביכלתנו לחזק קיום
התורה אצל שאר בני ישראל וכלנו ערבים זה לזה, כמ"ש
הנסתרות לד' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו וכו' וכפירש"י, לכן

שכר הקדמה ועונש מא

הדין שכל אחד מישראל יכול להוציא את חברו אפילו הוא בעצמו יצא כגון קידוש ותקיעת שופר.

ועתה נתבונן אם ראובן נעשה ערב לשמעון אחיו, על כמה אלפים כתרים, ורואה ששמעון רוצה ליקח איזה עסק והוא מכיר מכבר את העסק ההוא כי הוא רע ומר ויפסיד בזה כל מעותיו, כמה מההשתדלות היי ראובן עושה למנוע את שמעון אחיו מהעסק הרע שעייז יחזור החוב אליו, וכן בעניננו צריך האדם לידע דאם יכול למנוע את חברו מאיזה עון על ידי תוכחה וכדומה או את אנשי עירו והוא מתעצל בזה יתפש באותו עון.

בחפצי שמים צריך לבקש עצות ותחבולות כחפצי עצמו

ואל יחשוב האדם שיפטור עצמו במה שלא החזיק בקיום התורה מפני שלא היו דבריו עושין רושם, כי חפצי שמים צריך לחשוב עכ"פ כחפצי עצמו ובחפצי עצמו ידוע אפילו עסקו הולך בענין רע אינו מתייאש ממנו אלא הולך ליודעים ומבינים ושואל בעצתם ועושה תחבולות לתקן עסקו, והקב"ה עוזר לו, ומצוי הדבר שלבסוף ירויח מהעסק, ואף בזה אלו היי חפצי שמים שקולים וחשובים אצלו כרצונו, היי מחפש עצות ותחבולות איך להקים הדת שלא יתמוטט, ובודאי היי הקב"ה ממציא לו עצה ועזר, וזה שאמר בכל דרכיך דעהו וכו', ר"ל באותן הדרכים שאתה מתנהג בעניני עצמך, תתנהג בחפצי שמים לחפש עצות ותחבולות, ואז הקב"ה יאיר עיניך ויעמוד לימינך שיתרומם קרן התורה וקרן ישראל על ידך. (ע"כ תוכן דברי החפץ חיים בספר חוה"ד)

אסור לדחות הצלת הכלל מיום ליום - הדוחים נקראים בשם מרצחים

"איכה היתה לזונה קריי נאמנה" הכוונה אפשר לומר כי ישעיי הנביא תמה ואמר, איך ועל ידי מה הגיע עיר

קדשנו ירושלים עיר הנאמנה להיות כזונה, על זה אמר "צדיק ילין בה" שבעת שהגיע לעשות דבר טוב וצדק ולתקן מכשולים, אז דחו הדבר מיום אל יום וזה שאמר "ילין בה" אבל במעשה המצוה שבאה אליהם המצוה על דבר רע זרזו עצמם לעשות אותה תיכף ומיד וזה שאמר "ועתה מרצחים" על כן הגיעו עד מדריגה התחתונה, כי מצוה הבאה ליד האדם צריך לזרז בה ולקיימה תיכף כמ"ש מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה [רפואת הנפש בשם ר"י לאנדא].

**מה נמתקו מאד דברי החפץ חיים זי"ע בהקדמתו לספרו
שמירת הלשון בענין שאם אין מקיים מצוה אחת ממצוות
התורה הרי הוא מחוסר אבר זה שהוא כנגד מצוה זו**

... **כי** ידוע הוא דכל אדם יש לו רמ"ח אברים ושס"ה גידים רוחניים, ועליהם מלובש הרמ"ח אברים ושס"ה גידים גשמיים, כמ"ש "עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תשכבני" (איוב י), הרי שהזכיר הכי עור ובשר וגידים ועצמות, ולא קראו רק בשם לבוש וסכך כמ"ש תלבישני תסוככני ואת מי הלביש אם לא להנפש אשר בקרבו שהוא עצם האדם, ועל כל אבר ואבר של הנפש מלובש מלמעלה אבר הגוף המכונה כנגד אבר ההוא כמו הבגד על הגוף, וכנגד זה נתן לנו הקב"ה רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת, והם מחולקים ג"כ על האברים, דיש מצוה שתלוי ביד, ויש מצוה שתלוי ברגל, וכן שאר כל אברים, כמ"ש בספר חרדים.

וכשאדם מקיים בעוה"ז איזה מצוה באיזה אבר שורה לע"ל אור ה' על אותו אבר ואותו אור הוא המחיה את האבר ההוא וכן כל מצוה ומצוה. נמצא דכשהאדם מקיים הרמ"ח עשין אז הוא האדם השלם המקודש לה' בכל אבריו וזהו מש"כ בפרשה ציצית "ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלהיכם" אבל אם חס ושלום יחסר לו מצוה אחת מרמ"ח עשין שהשליכה אחר גוו ולא עשה תשובה על זה יחסר

שכר הקדמה ועונש מג

לו לע"ל בנפשו האבר המכונה נגד המצוה ההיא וזהו מ"ש בברכות (כ"ז א') מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל קריאת שמע של ערבית או ק"ש של שחרית או תפלה של ערבית או תפלה של שחרית, וכשהאדם זהיר מלעבור על הלאוין שבתורה הוא ממשיך אור הקדושה על גידי נפשו וכשלא יזהר יהיו ח"ו מקולקלין כמו שמבואר באורך בס' שעה"ק (פ"א) ע"ש.

ומזה יוכל להתבונן כל אדם איך שצריך להיות זהיר בכל התרי"ג מצות בכל כחו בימי חייו. כי הם הם הממשיכין חיותו לנצח באברי וגידי נפשו [וזהו שכתוב בפרשת אחרי "ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" וגו' ולא כתיב וחי עבורם, להורות לנו שאור המצוה גופא היא חיותו לע"ל] כמו שכל אחד רוצה להיות שלם בכל אבריו בעוה"ז שלא יהיה בעל מום אף באבר קטן שבקטנים. עכ"ל.

ובפרט בענין מצות התוכחה שהיא מכח הערבות מלבד זה כשאינ מקיימה תחסר לו מצוה זו והוי מחוסר אבר אחד מרמ"ח איבריו שהיא נגד מצות התוכחה, הרי גם באין מוכיח נתפס על עון השני והזולת שעוברין על כל עבירות שבתורה רח"ל ונכשל בהם וכאילו הוא בעצמו עבר על כל התורה כולה מחמת שכל ישראל ערבין זה לזה ונמצא על ידי כך שאין אפילו אבר אחד מכל רמ"ח איבריו שלם והוי מחוסר כל האיברים ובעל מום נורא. והוא כולו בלי חיות ואור. ואיך יראה לע"ל אדם בלי איברים, האם בכלל שייך יצור כזה או בריה כזו.

החפץ חיים מתאר הענין ביותר שאדם בלי איברים באמת לא יהיה לו במה לקום בעת התחיה וזהו לשונו בהקדמתו למשנה ברורה הלכות שבת:

וגם צריך לדעת הרמ"ח מצות שבתורה שהטיל השם יתברך

מד שכר הקדמה ועונש

על האדם לזכרם ולשמרם הוא נגד הרמ"ח איברים שבאדם, וכי היכי דבאברים נמצא אברים שונים, יש שאין הנשמה תלויה בהם כמו היד והרגל וכדומה דאף אם יחסרו אף שההפסד הוא רב מאוד מאוד אעפ"כ נקרא רק בשם בעל מום, ויש שעל ידי חסרונותיו אינו יכול לחיות על פני תבל כגון שניתז ראשו או שנקרע סגור לבו ששם הוא מקור החיים, כן הוא גם כן בעניני מצות השם יתברך שעליהן גם כן כתיב "אשר יעשה האדם וחי בהם" ונאמר "כי היא חייד ואורך ימיד" ועוד פסוקים הרבה כהנה המורים לנו כי עיקר חיי הנפש לעולם הבא תלוי בקיום התורה.

כל מצוה שברמ"ח מצוות מחיה את האבר שברמ"ח איברים

יש מצוות שאפילו אם פשע האדם ועבר עליהם הוא נקרא לעולם הבא רק בשם בעל מום [וגם זה גנאי גדול הוא לנצח דידוע מה שכתב הרח"ו בשער הקדושה, וכן הגר"א במשלי דהחבלה ימצא לנצח בנפשו באותו האבר שפשע בו על רצון הש"י, ונמצא דאם לא הניח תפילין אף אם יקיים כל המצוות יהיה בעל מום בידו ונמצא כשיקום לעת התחיה כל ישראל יעמדו חיים וקיימים בכל אבריהם והוא יהיה בעל מום ביד השמאלי הזה לנצח דבזכות מצות התורה שאדם מקיים באבריו הם זוכים לחיות לעתיד חיי עולם - כל מצוה שברמ"ח מצוות מחיה את האבר שברמ"ח השייך לו - וכמו שאנו אומרים וחיי עולם נטע בתוכנו וכיון שעבר בשאט נפש על המצוה ההיא אין לו מי שיחיה את האבר ההוא וכמה יתמרמר אח"כ האדם ההוא על זה שהכל ידעו את גודל המרותו בדי במצוות תפילין וכן כה"ג אם יהיה בעל מום בשאר איברים על ידי שארי דברים שקלקל וכמו דאיתא בתרגום קהלת על הפסוק "סוף דבר הכל נשמע" דהיינו שלבסוף הכל יתפרסם לעיני כל ועל כן את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם ור"ל שהרמ"ח מ"ע ושס"ה לאוין שנשמר האדם בימי

שכר הקדמה ועונש מה

חייו יבנה לעתיד כל האדם ונמצא כשיקום ויהיה בעל מום באיזה אבר או שיתקלקל לו איזה גיד מגידיו [המכונים נגד שס"ה לאוין שבתורה] יתבוננו הכל איזה מ"ע או לאו עבר בשאט נפש וכמה קלון וכלימה יסבול עי"ז לנצח].

ענין שמירת שבת היא יסוד אמונה

ויש ענינים שהם נגד הראש והלב שהם עיקר חיות נפש הקדושה כמו אמונה בד' ובתורתו וענין שמירת שבת דהוא ג"כ יסוד האמונה דאם יחסר לו ענינים ההם כבר נסתלק כל עיקר החיות מנפשו הקדושה וכשהוא חי בעוה"ז הוא חי רק בנפש הבהמית שלו ולא יהיה לו במה לקום בעת התחיה. עכ"ל.

העצה שטיכסנו בענין הדפסת ספרים

על ידי שנדפיס ספרים ונשלח לכל יהודי ונפיצם על פני תבל היא הכי טובה והכי מועילה דוגמת המשל שכתב המנחת שבת בהקדמתו שהוא כמו כלי קרב כזה שגם החלש יכול להחזיקו ביד אחת ולירות בו בקלות בלי שום עמל ויגיעה, וגם החץ אשר בתוכו הגם שהוא קטן נתחלק לאלף חיצים קטנים, שכל חץ קטן יוכל להרוג איש חיל אחד. בכלי קרב זה אפשר לנצח את כל האויבים הקמים, בהדפסת ספרים ושילוחם הוא כמו יריה מכלי קרב כזה חץ כזה שבבת אחת יכול להגיע למיליוני אנשים ובמקומות הכי רחוקים בעולם ולעשות פעולה רצויה ולהשיג מטרה נכונה בשוב ה' שבות עמו וישא משלו ויאמר:

הכלי קרב הכי טובים והמצויינים ביותר

"משל למלך אחד קטן אשר הוכרח לצאת למלחמה נגד אויביו שאר מלכים אשר המה גדולים וגיבורי כח ואנשי חיל עד מאוד וירא לנפשו בזוכרו נגד מי שצריך להלחם.

מה עשה שלח אחר בעלי מלאכה עושים כלי קרב ושכרם להכין לו כלי קרב הרבה וטובים ללחום בהם יען שצריך לצאת למלחמה כבידה, והנה הבעלי מלאכות הנ"ל השתדלו והתחכמו במלאכתם ועשו עבורו הרבה כלי קרב טובים, היינו למשל, מין הנקרא רימאטיס אשר בכל אחת מהם יוכל להרוג בה למשל מאה אנשים בירייה אחת, והוטב הדבר מאד בעיני המלך, ואח"כ שמע המלך הנ"ל אשר במדינת ענגלאנד יש בנמצא בעלי מלאכות היותר חכמים והיותר גדולים מבעלי מלאכות הראשונים בענין עשיית כלי קרב, ושלח גם אחריהם והבטיח להם הון רב כמה שירצו לעשות לו כלי קרב הטובים ביותר. והנה כאשר הבעלי מלאכות מהענגיל לאנד ראו את הכלי קרב של הבעלי מלאכות הקודמים להם אמרו להמלך הנה אמת הוא שהכלי קרב הם טובים וחזקים מאוד, אך שיש בהם חסרון אחד והוא, שכל כלי קרב מהם היא כבידה מאוד וירייתה היא בכבדות וצריכים הרבה אנשים לעבוד עמה בעת ירייתה ובכח הרבה האופן שעל ידי ירייתה פעם אחת נעשו כל האנשים היורים בה עייפים ויגיעי כח עד שצריכים לחפש אנשים אחרים ליירות בה בפעם השנית, כי האנשים אשר ירו בה בפעם ראשונה צריכים לנוח זמן הרבה עד שינוחו מעייפותם ויגיעתם אשר הגיעם מירייה ראשונה, ואתה מלך קטן ואנשי חיל שבמדינתך מעט ומה תעשה כשתתמהמה המלחמה וכל אנשים ייעפו וייגעו ולא יהיו לך במה ללחום, כי אין לך לדמות להמלכים הנלחמים נגדך יען שהמה יש להם אנשי חיל הרבה וכשאלו ייעפו וייגעו יש להם תיכף הרבה אחרים להעמיד במקומם ולכן די להם להלחם עם כלי קרב כאלו מה שאין כן אתה.

אך עצתינו אמונה ונכונה לטובתך הנה כפי שזה מקרוב אשר אנחנו חידשנו בחכמתינו מין כלי קרב חדש והוא בכמותו ואיכותו קטן וקל אשר כל אדם אפילו חלש כח יכול להחזיקו ביד אחת ולירות בו בקלות בלי שום עמל ויגיעה, ועוד זאת

שכר הקדמה ועונש מז

שנמצא בתוכו מין חץ כזה אשר לאחר יציאתו מהכלי קרב הוא נתחלק לאלף חצים קטנים אשר כל חץ קטן יוכל להרוג ולאבד איש חיל אחד ואם תעשה כלי קרב כזה יוכל להיות שתוכל את אויביך הקמים נגדך, וישמע המלך לעצתם ושכרם לעשות לו כלי קרב כנ"ל, וכאשר אמרו לו כן היה שכבש בהם כל המלחמה בנקל ובלי שום עמל ויגיעה ונעשה אח"כ מלך גדול, עכ"ל.

מדברי החפץ חיים הנזכר לעיל נלמד מה עלינו לעשות, למען לא נתעייף ולא נתיגע ונצטרך לחיל רב אנשים מרובים שאין בכוחינו וביכולתינו להעמיד כל כך הרבה אנשים על זה כדי להגיע לכל השבע מיליאן אנשים שבארצות הברית לבד, הגם שכלי היריה באופן זה מועיל אבל אין האפשרות בביצועה, אכן לפי דרכינו שהוא דומה לכלי קרב חדש ומועיל בפעם אחת ובירייה אחת - פעולה אחת - שאין צורך בזה לחיל רב.

וכן הוא גם ברוחניות שכדי להגיע עם הספרים של שכר ועונש לכל יהודי ויהודי על ידי שידפיס אלפים ורבבות ספרים יוכל להגיע לכל יהודי ויהודי.

וכמו כן הוא הדבר בכל ענין ונושא שהוא יסוד ביהדות, כגון טהרת המשפחה, תפילין, מזוזות, כשרות, וכו'.

* * *

להוכיח חבירו בעניני שכר ועונש

מצוה גדולה זו של תוכחה אשר היא כה רבה שמביאה לאדם כל כך הרבה זכויות ומסירה ממנו כל העוונות של כל בית ישראל, אין לה דורשין וכמת מצוה חשובה, על כן החיוב לרדוף אחריי לקיימה כמו שכתב הספר חסידים סעיף כ"ה וז"ל:

כל מצוה שאין לה דורש ואין מי שיבקש אותה תדרשנה לפי שהיא כמת מצוה

^א ומצוה שאין לה רודפים רדוף אחריי לעשותה^ב שהמצוה מקטרגת ואומרת כמה גרועה אנכי שנתעלמתי מכל וכו'.^ג

אצל מר אבא ז"ל היו כל מצות התורה שוות, לא היה אדוק באחת יותר מחברתה, אמנם במצוות שהעם מזלזלים בהם, התחזק בהן ביותר אומץ, והיה משנן כמה פעמים דברי ספר חסידים שמצוה שאין לה עוסקים היא בדמיון מת מצוה שהיא דוחה הכל ולפיכך הרחיב והעמיק כ"כ במצות שבין אדם לחבירו, שבני אדם מקילין בהם ביותר, ועוד יותר בחלק סור מרע שבהם. [כי בחלק עשה טוב שבבין אדם לחבירו, עומדים אנו תמיד במעלה יתר מכל משפחות האדמה כידוע]. (שיחות החפץ חיים אות ס"ז).

(א) בעבה"ג משוחר טוב ס"פ י"ב כשירים הקב"ה ויפרסם מצוות הבזויות בתורה, ובזוהר תרומה קנ"ה ב', עת לעשות לה' הפרו תורתך כו' אית לון לחגרא חרצן כו'.

(ב) עיין תנחומא שמות על הפסוק "וילך משה וישב אל יתר חותנו" מכאן אתה למד כל מי שמקבל על עצמו לעשות מצוה ואין עושה אותה [ר"ל אין אחר בלעדו עושה המצוה הזאת] אין אותה מצוה פוסקת מזרעו כו'.

(ג) כדמצינו בויק"ר פי"ט ספר משנה תורה עלה ונשתטח לפני הקב"ה א"ל רבש"ע כו'.

שכר הקדמה ועונש מט

ובספר קב הישר (פרק ס"ד) וז"ל: וכן איזה מצוה שאתה רואה שבני אדם נוהגים בה קלות ראש ומעט המה שמקיימין אותה, הנה מצוה זו בודאי ממתנת ומצפה עד כי יבחר בה איש כשר וישר להזהר בה, ולעורר רבים על מצוה זו לקיימה באהבה לכבוד קוב"ה וכו', ודי"ז נלמד מזוה"ק (פ' תרומה) וז"ל:

ר"י ור"ח אזלי באורחא והוה סייעו מעין אבתרייהו, אמר ר"י אית לן לעסקא באורייתא ולאשתדלא במילי דאורייתא דהא קוב"ה אזיל ואיתלוי בהדי דעסקין באורייתא, פתח ר"ח ואמר עת לעשות לה' הפרו תורתך, הכי פירושו כשאתה רואה בני"א עוזבים תורה או איזה מצוה שנוהגין בה קלנא לבלתי לקיים אותה, אזי הירא והחרד לדבר ה' יאזור כגבור חלציו לזרז בזריזות רבה ולעורר אנשים ויאמר קומו ונתחזקה בתוה"ק או במצוה שאין לה דורשין ונרוממה אותה מירידתה אשר עזבהו בני אדם זמן רב, ועכשיו נכוון לקיימה לקוב"ה, אז אשרי אדם אשר יעשה זאת, ואשרי נשמתו, וזהו עת לעשות לה' וכו' וכל הזריז והזהיר נקרא זריז ונשכר עכלה"ק.

דעות בפוסקים במצות תוכחה

- א.** "אנו מחויבים להוכיח עוברי עבירות ולהלבין פניהם מן העבירות עד שיכו אותנו ויבזו אותנו ויקללו אותנו" (ספד חסידים סי' ה') ומשמע או זה או זה.
- ב.** אבל הרמב"ם לא מסתפק בקללה או נזיפה, ואינו פוטר עד שיכהו החוטא (הל' דעות, פ"ו ה"ז).
- ג.** וכל שאפשר בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפש בעון אלו" (רמב"ם שם).
- ד.** ובהגהות מיימוני שם ס"ק י"ג בשם ר"א ממיץ, כתב, דמעונש נפטר אבל מעשה של הוכח תוכיח אינו פטור ורק

אם ודאי שלא יקבל אז פטור גם ממצות עשה.

ה. ולדעת רבינו יונה אי אפשר לומר ונקה עד שנסה להוכיח אותם, אבל לדונם מראש בלי נסיון שודאי לא ישמעו, אינו פטור (שערי תשובה שער ג', קצ"ו) אלא אם כן כבר ניסו רבים אחרים להוכיח לחוטאים ולא הועילו, אזי פטור, ולא רק זה, אלא אסור כי "אל תוכח לץ" (משלי ט') וכשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע (רבינו יונה שם).

ו. ובספר החינוך רל"ט פירש לא שיכהו ממש, אלא יהא קרוב להכותו.

המשיב את חברו על ידי התוכחה - בענין שכר ועונש - יטול שכר מצוות חברו כמו העושה עצמו.

בגר"א, משלי פרק י"ב (פסוק י"ד) וז"ל: שלעולם יראה אדם להוכיח את חברו על דבר שעושה לא טוב (פירוש לשונו: לא רק בעבירה ממש אלא גם על דבר לא הגון, כבתוספות ד"ה דבר בברכות ל"א:): כי אם ישמע לו ויטיב את מעשיו אז כל המצוות שיעשה הם על ידו (וגדול המעשה יותר מן העושה, קל וחומר כשנכפיל ריבוי פעולות מעשה התיקון במעשי המוכח מהיום והלאה) יטול שכר כמו העושה עצמו ואם לא ישמע לו אזי יטול את הטוב ממנו כמו שכתב האר"י ז"ל **והוא בסוד זכה נוטל חלקו וחלקו חברו בגן עדן והרשע נוטל חלקו בגיהנם, עכ"ל.**

בדורינו אנו דור יתום ועני ועוד יתמי דיתמי אנו ששומרי התורה נתמעטו כל כך וכל התוכחות רח"ל מתקיים בנו בצורה מבהילה, וכל זה נוצר מחמת גודל הפירצות הרבות שנפרצו בחומת הדת בדור יתום זה דור של עיקבתא דמשיחא, והכל הוא מפני שאין תוכחה בעולם, כי בהיות התוכחה ומוכיחין את העם נחת רוח באה לעולם, טובה וברכה באה לעולם, ורעה מסתלקת מן העולם, שנאמר "ולמוכיחים יונעם ועליהם תבוא ברכת טוב", (כמבואר בפנים הספר מדברי חז"ל).

שכר **הקדמה** **ועונש** **נא**

אם ברצוננו להקל מעל הדור סבלותיו יסוריו הנוראים מחלותיו הגזירות הקשות העוברות עליו, עלינו לקיים מצוות תוכחה בשכר ועונש, ואז יושפע מן השמים שפע טובה וברכה.

גודל התועלת בתוכחה על שכר ועונש בכתב

א. בדיבור לפעמים אינו רוצה לשמוע או אינו יכול לשמוע במעמד ההוא, אבל המוכיח בכתב והכתב מונח לפניו תמיד ורואה אותו תדיר, ויקחהו בינו לבין עצמו לעבור עליו בניחותא בזמן שנוח לו ובאופן שנוח לו יכול להשפיע שיתעורר ויקבל דברי התוכחה.

ב. על ידי הכתב אפשר להגיע לכל אחד ואחד שבעולם.

ג. על ידי הכתב אין חשש של לא תשנא את אחיך בלבבך.

ד. על ידי הכתב אין לחוש על לא תשא עליו חטא כי אינו רואהו שיתבייש מפניו.

ה. על ידי הכתב המונח לפניו אפשר דהוי מוכיח מאה פעמים כי הרי כל פעם שיקרא בו הרי הכותב מקיים מצות תוכחה.

ו. על ידי הכתב יכולים להגיע למליוני יהודים ביום אחד על ידי הדואר וזה אי אפשר באופן אחר.

ז. על ידי תוכחה בכתב נפטרנו מהעונש של ערבות ותוכחה.

(חיד"א)

ח. על ידי תוכחה בכתב יוכל כל אחד לקחת הספר הזה ולהפיצו בכל העולם בלי שום עיכוב, ועל ידי התוכחה בעיני שכר ועונש לשם שמים, נזכה בסייעתא דשמיא תיכף ומיד ממש להגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

ובסיום ההקדמה נפרש מאמר חז"ל (שבת נד:) "כל שיש בידו למחות ולא מיחה" וכו' נתפס על החטא וכו' פי הגה"ק ר' חיים פלאגיי בסי' שו"ת חקקי לב (יו"ד סי' מ"ג) וזל"ק:

"כל זה כתבתי להציל את עצמי והגם שכתבתי איזה דברים כמה פעמים כפולים ומכופלים הוכרחתי במעשי הן מצד שהכרח לא יגונה **כי צריך אני להשיב על כל דיבור ודיבור וכו' והן מצד כי חיובא רמיא משום מצות עשה של הוכח תוכיח אפילו ק' פעמים.** ומצאתי לי את בתשוי' נוב"י (סי' ל"ז) שכתב וכו' [ואח"כ כותב להלן]: "ולכן זאת היתה לי חיים ביד לשום לכתוב בספר ויוחקו לבי לחוקקי ישראל גדולים חקרי לב, והיינו מ"ש רז"ל בשבת (נד:) **"בידו"** למחות וכו', דוקא **"בידו"** והיינו לכתוב **בידם.** [הנה הגי' בגמ' דשבת, כל מי **"שאפשר"** למחות (ולא כתב **"בידו"** למחות), אבל כבר דייק בזה בספר תוכחת חיים פרשת מקץ וכותב, שבירושלמי איתא **"בידו"**]. וכן מה שכתבו רז"ל שם ובכמה דוכתי, כל מי שיש בידו למחות דנקטי כי האי לישנא שיש **"בידו"** למחות, להורות לנו כי הגם אם לא בפיהם להוכיח מאיזה צד וסיבה שתהי' מכל מקום **"בידו"** מחוייבים למחות על ידי **מעשה וכתב.** והרי זה יכתוב **"ידו"** לה' לשם שמים להזהיר את העם וכו' עכל"ק.

אם נקיים מצות תוכחה כראוי אז נפטור עצמינו מעונש ועוונות הזולת ולא נשא עלינו את חטאתם כמ"ש לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא (ויקרא יט, יז).

והעיקר שילמוד כל אדם, הן תלמיד חכם הן עם הארץ, איש ואשה דף אחד בכל יום מספרי המוסר כל אדם לפי ענינו.
וזה יהיה לאדם לחומה בצורה שלא בקל ילכדהו זקן וכסיל, כי תחבולות רב. (יערות דבש, דרוש ה')

כל הנותן דברי תורה על לבו, מבטלין ממנו:
הרהורי שטות - הרהורי יצר הרע - הרהורי אשת איש - הרהורי דברים בטלים - הרהורי עול בשר ודם
(אבות דרבי נתן כ')

כך הקדוש ברוך הוא אמר לישראל:
בראתי לכם יצר הרע ובראתי לו תורה
תבלין.
ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם
נמסרים בידו!

(קידושין ל, ג)

ידענו כי ספאיל שרו של עשוי, הוא שטן הוא יצר הרע הוא
צלאך הצות. על כן בהעותינו [בעשייתנו חטאים] אנו פוסימים
בו כח ובחיילותיו, ואם כן איפוא פי יורידהו [את שרו של
עצלק] ארץ ובידינו רצפת עונות וחטאים הצקוינים אותו
(אלשיך הקי בראשית כ"ז א')